

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Matkailun koulutusohjelma

Tuukka-Pekka Tahvanainen

SYNKKÄ TURISMI: KÄRSIMYKSEN AAKKOSET

Opinnäytetyö
Kesäkuu 2014

OPINNÄYTETYÖ
Kesäkuu 2014
Matkailun koulutusohjelma

Sirkkalantie 12 A
80100 JOENSUU
050 311 6310

Tekijä
Tuukka Tahvanainen

Nimeke
Synkkä Turismi: Kärsimyksen aakkoset

Tiivistelmä

Opinnäytetyössä tutustuttiin synkän turismin luonteeseen, teoriaan ja kohteisiin. Synkkä turismi ei ole laajuudestaan huolimatta kovin tiedostettu ilmiö, joten sen esittelemisen luo hyvän pohjan jatkotutkimuksille.

Työhön kuului seuraavat osa-alueet: synkän turismin teorian esittelemisen ja perustavien termien läpikäyminen, valikoitujen kolmen synkän turismin kohteiden luokittelu synkän turismin kentälle ja synkän turismin kohteissa vierailevien matkailijoiden kertomuksien ja niistä esiin nousseiden teemojen analysoiminen. Teemojen pohjalta hahmoteltiin kohteiden päävetovimatekijät synkän turismin teoriakirjallisuuden avulla. Näillä analyyseistä pyrittiin hahmottamaan määritelmä ilmiölle nimeltä synkkä turismi ja luomaan määritelmä synkän turismin kohteille.

Opinnäytetyö perehdyttää lukijan synkän turismin teoriaan ja valottaa synkän turismin kohteiden vetovimatekijöitä. Analyyseistä käy ilmi kunkin kohteen eriävät piirteet, mikä tekee kustakin kohteesta vierailemisen arvoisen ja mikä tekee synkästä turismista merkittävää ja erilaatuista toimintaa matkailun kentällä.

Kieli
suomi

Sivuja 42

Asiasanat
Matkailu, turismi, synkkä turismi, katastrofit, kuolema, toiseus

THESIS
June 2014
Degree Programme in Hospitality Management
Sirkkalantie 12 A
FI 80100 JOENSUU
FINLAND
050 311 6310

Author
Tuukka Tahvanainen

Title
Dark Tourism: The Alphabets of Suffering
Synkkä Turismi: Kärsimyksen aakkoset

Abstract

In this thesis the nature, theory and locations of dark tourism were explored. The phenomenon of dark tourism is not very well known despite its wide scale, so its introduction creates a good basis for future studies.

The thesis comprises following sections: the short theory of dark tourism and introduction to basic concepts, choosing and labeling three separate dark tourism locations and analyzing the experiences and interpretations of visitors to such places in order to find out the major appealing factors using the theory of dark tourism as a basis. These analyses were used to gain a better understanding of the phenomenon "Dark Tourism" and to create a definition for its locations.

The thesis introduces the theory of dark tourism and explains appealing factors of such locations. The analyses reveal the distinct characteristics of each location, what makes it worth a visit and why dark tourism is a significant and extraordinary activity on the field of tourism.

Language
Finnish

Pages 42

Keywords

Travelling, tourism, dark tourism, catastrophes, death, otherness

Sisältö

Tiivistelmä	
Abstract	
1 Johdanto	5
2 Tausta ja tarkoitus.....	6
3 Menetelmät ja aineisto	7
3.1 Aineiston valinta.....	7
3.1.1 Tutkimusmateriaali.....	7
3.1.2 Materiaalin kerääminen	8
3.1.3 Teoriapohja.....	9
3.2 Tutkimusmetodi	10
3.3 Eettisyys ja luotettavuus	10
4 Teoria ja tietoperusta	11
4.1 Synkkä turismi	11
4.2 Paradoksaalisuus	12
4.3 Toiseus	13
4.4 Luokittelusta.....	14
5 Kohdeanalyysit	19
5.1 Tshernobyl.....	19
5.1.1 Esittely	19
5.1.2 Esille nousseet teemat.....	20
5.1.3 Tshernobylin analysointi	21
5.1.4 Luokittelu	22
5.1.5 Pohdintoja toiseudesta ja Tshernobylistä	24
5.2 Body Worlds	25
5.2.1 Esittely	25
5.2.2 Esille nousseet teemat.....	27
5.2.3 Body Worlds'in analysointi.....	28
5.2.4 Luokittelu	29
5.3 London Dungeon	30
5.3.1 Esittely	30
5.3.2 Esille nousseet teemat.....	31
5.3.3 London Dungeonin Analysointi	32
5.3.4 Luokittelu	33
6 Johtopäätökset ja pohdinta	34
6.1 Luokittelusta.....	34
6.2 Käsitys synkästä matkailusta	36
6.3 Etiikka ja moraal.....	37
6.4 Muita pohdintoja	37
Lähteet.....	40

1 Johdanto

Keskityisleirit, raunioituneet kaupungit ja ihmisten kokemille vääryyksille pystytetyt muistomerkit eivät useimpien matkajien mielessä täytä lomakohteen kriteereitä. Tästä huolimatta synkkä turismi on kasvavassa suosiossa ympäri maailman, vaikka käsitteen tiedostaminen tekeekin vasta tuloaan (Cioppa 2012).

Synkkä turismi, alkuperäiseltä englanninkieliseltä nimeltään dark tourism, on nimike vapaa-ajan matkailun muodolle, joiden kohteena ja motiivina ovat toisten ihmisten kokema kurjuus, väkivalta, kuolema, tuho taikka kriisi. Tällainen turismin muoto ei ole uusi ilmiö, sillä väitetysti antiikin Rooman ajan gladiaattoritaislut keräsivät yleisöä laajoiltakin alueilta.

Tässä opinnäytetyössä käydään läpi synkän turismin teorian perusteet, annetaan esimerkkejä synkän turismin lajeista, selvitetään synkän turismin kohteiden kysyntää ja selvitetään miksi tietyt synkän turismin kohteet ovat synkempiä kuin toiset. Alan perustavina käsitteinä esitellään kuoleman toiseus, eli kuinka ihmistä kiehtoo viimeinen tuntematon, sekä kuolemakäsityksen paradoksaalisuus nyky-yhteiskunnassa.

Synkän turismin vetovoimatekijöitä ja sille luontaisia piirteitä valotetaan analysoimalla synkän turismin kohteissa kävijöiden kokemuksista esille nousevia teemoja. Tähän opinnäytetyöhön valittiin toisistaan poikkeavat kohteet, jotka ovat Tshernobylin ydinvoimala ja Pripjatin raunioituva kaupunki, Suomessakin vierailut kiistanalainen oikeita ihmisruumiita esittelevä Body Worlds -näyttely ja karmaiseva halpoja säikäytyksiä tarjoava London Dungeon. Näistä tehtävien analyysien avulla muodostetaan kanta synkän turismin määrittelystä ja luonteesta.

Tutkittava aineisto opinnäytetyössä on lähinnä internetaineistoa. Nykyaikana etenkin nuorten matkailijoiden halukkuus kokea uudenlaisia ja uniikkeja elämyksiä on kasvanut räjähdysmäisesti. Epätavalliset matkakohteet antavat sävyttävän elämyksen niille, jotka ovat omasta mielestään kokeneet jo kaiken tai

kaipaavat jotain autenttista ja aitoa. Samoin näillä nuorilla matkailijoilla on tarve jakaa kokemuksiaan, ja yhteisöpalvelut kuten blogit ja matkanjärjestäjien tarjoamat palautteenjätto- ja arvostelutoiminnot antavat tähän hyvän pohjan.

2 Tausta ja tarkoitus

Vaikka synkkää turismia onkin esiintynyt jo kauan aikaa, se on vasta viime vuosina noussut pinnalle matkailun tutkijoiden mielenkiinnon kohteena (Hovi 2011, 181). Se on pieni osa matkailun kenttää, mutta on koko ajan kasvussa. Moni synkän matkailun kohde on sekä eettisesti että poliittisesti aralla pohjalla. Näiden kohteiden käsittely turistikohteina voi aiheuttaa vahinkoa asianomaisille, pilata turistien maineen ja mahdollisuudet tulevaisuuden matkailuun kuin myös vaurioittaa itse kohdetta. Tällä vaurioittamisella tarkoitetaan lähinnä sitä että media voi vääristää kohteesta saatua kuvaa ja tuottaa paikallisille ja omaisille mielipahaa. Moni synkän matkailun harjoittaja ei välttämättä itse tiedosta harjoittavansa synkkää matkailua ja ei huomaa aiheen moraalisia ja eettisiä ulottuvuuksia. Täten synkän matkailun laajempi tiedostaminen ja kestävä kehittäminen olisi suotavaa matkailun markkinoilla. Tulee myös ottaa huomioon synkän matkailun kohteiden pitävän sisällään paljon sivistävää ja opettavaista materiaalia. Tällöin kohteiden tukemisella voi olla positiivisia vaikutuksia niiden ympäristöön ja eritoten matkailijaan.

Synkkään turismiin ei ole paneuduttu suomenkielisessä kirjallisuudessa taikka tutkimuksessa. Ja useimmiten synkkä turismi terminä nousee yleiseen lähinnä vain tietouteen iltapäivälehtien otsikoissa (Helsingin Sanomat 2012). Ammattikorkeakouluissa aiheesta on tehty muutama opinnäytetyö joissa on käytetty synkän turismin teoriaa pohjana tutkimuksiin ja kyselyihin. Esimerkkeinä mainittakoon Linda Hautamäen ja Milja Korhokankaan opinnäytetyö *Elämyksien pimeä eksotiikka – Äärikokemus* (2010). Tässä opinnäytetyössä synkkää turismia on käsitelty extremeurheilu- ja seikkailumatkailun rinnalla äärikokemusmatkailun muotona. Katja Aholan ja Taru-Sade Tuuhan opinnäytetyö *Synkkä matkailu: Teemallisten tuotekokonaisuuksien kysyntä kotimaisten ja kansainvälisten mat-*

kailijoiden keskuudessa (2012) taas pureutuu nimensä mukaisesti kuluttajien kiinnostukseen valmiita synkän matkailun tuotepaketteja kohtaan. Nyt onkin aiheellista paneutua itse aiheeseen ja selvittää mitä synkkä turismi on ja esitellä sen kohteita vetovoimatekijöineen.

Opinnäytetyö on kirjoituspöytä tutkimus, jossa valotetaan synkän turismin vetovoimatekijöitä analysoimalla erityyppisten synkän matkailun kohteiden kävijöiden kokemuksia, tuntemuksia ja huomioita. Opinnäytetyössä selvitetään lyhyesti, kuinka kohde on päätenyt synkän turismin matkakohteeksi, sitä kohdellaan miten sekä ennen kaikkea tulkitaan. Työhön olen pyrkinyt valitsemaan lähtökohdiltaan erilaisia kohteita, jotka on valittu keskenään erilaisten teemojensa sekä taustansa mukaan. Kohteen lähestyttävyyden on otettu mukaan valintakriteereihin, niin että jokainen kohde on lukijalle lähestyttävä sortumatta suurempiin moraalisiin sudenkuoppiin tai vaarantamatta omaa terveyttä ja henkeä. Opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia kohteissa kävijöiden kokemuksia, joista on analysoitu ja etsitty yhtenäisiä teemoja. Näistä teemoista on pyritty synkän turismin teorian avulla selvittämään kohteen vetovoimatekijöitä sekä sitä mitä synkkä turismi on.

3 Menetelmät ja aineisto

3.1 Aineiston valinta

3.1.1 Tutkimusmateriaali

Nyky aika on tuonut mukanaan nuorille uudenlaiset tavat kertoa kokemuksistaan. Internet on mullistanut tavan jakaa tietoa ja kokemuksia blogeineen, foorumeineen ja muine keskustelupalstoineen. Nämä alustat antavat yksilölle hyvin suuren yleisön, jolle välittää omia mielipiteitä sekä kokemuksia. Palveluiden tarjoajat ovat huomanneet tämän, ja ottavatkin tästä hyödyn irti nettisivujensa erilaisilla palaute-, arviointi- ja kommentointiominaisuuksilla. Vaikka kommentointi-

toiminnot jakavatkin mielipiteitä, tarjoavat ne loistavan alustan kokemusten ja tuntemusten jakamiselle.

Tässä opinnäytetyössä tutkittava materiaali on enimmäkseen internetistä löytyviä blogi-, kommentti-, arvostelu- sekä matkapäiväkirjatekstejä. Tällaiset lähteet ovat luonteeltaan hyvin mielipidepainotteisia, verrattain lyhyitä, pohjautuvat subjektiivisiin havaintoihin ja monet ovat luonteeltaan kärjistettyjä. Opinnäytetyössä pyritään pääasiassa tutkimaan matkapäiväkirjoja, sillä niiden antama kuva on laadullisesti kattavampi ja antaa kertojalle enemmän mahdollisuuksia luonnehtia näkemäänsä ja kokemaansa. Etenkin internetissä julkaistuissa matkapäiväkirjoissa on myös valokuvia kohteesta. Vaikka kuvien lisääminen voi vähentää kertojan kirjallista antia, se voi myös kertoa tämän kiinnostuksen kohteista ja siitä mikä etenkin kiinnittää hänen huomionsa. Parhaimpia lähteitä ovat kuitenkin akateemiset tutkimukset, joissa aineisto on käsitelty valmiiksi. Tällaisia tutkimuksia ovat muun muassa asiakastyytyväisyyskyselyt tai kävijöiden reaktioista tehdyt tutkimukset.

3.1.2 Materiaalin kerääminen

Aineiston kerääminen oli epästrukturoitua. Synkän turismin kohteet eivät yleensä saa kattavaa raportointia. Tällöin lähdemateriaalin kerääminen voi kestää pidemmän aikaa ja kohteista löytyviä kokemuksia kerätään monipuolisesti eri lähteistä. Lähteiden kerääminen aloitettiin ensimmäiseksi tutustumalla kohteeseen. Tällöin kohteesta kertovat lähteet, kuten viralliset internetsivut tai yleistiedolliset julkaisut kuten wikipedia.org, antavat ensivaikutelman kohteen luonteesta ja sen mahdollisesta luokittelusta synkkään turismiin. Tämän tutustumisen myötä aloitettiin itse aineiston kerääminen. Ensin tutkittiin mahdolliset maininnat olemassa olevasta kirjallisuudesta kuten matkapäiväkirjoista ja matkaoppaista. Tämän jälkeen etsittiin yksinkertaisilla hakusanoilla kohteissa kävijöiden mielipiteitä sekä arvioita. Suurin osa ajasta kului käytettävien aineistojen etsimiseen ja seulomiseen.

Yksi parhaista alustavan seulonnan apuvälineistä olivat erilaisten arviointisivujen pisteytysmenetelmät. Tutkimuksen aikana tuli huomattua, että ne jotka antoivat kohteelle keskinkertaisia taikka hiukan vajaita pisteytyksiä, käyttivät enemmän aikaa arvostelunsa kirjoittamiseen. Tällä tavalla he luonnehtivat kokemaansa paremmin. Tiedyt kohteet saivat osakseen eri tavalla eri laatuista huomiota, jolloin niistä löytyvä tietokin on monimuotoista. Tällöin tapa kerätä aineistoa voi hyvinkin muuttua tapauskohtaisesti. Yleensä ensimmäiseksi kerätty aineisto olikin vasta täsmentävää aineistoa. Aineiston keruussa tapahtuvia ratkaisuja tulee käsitellä tapauskohtaisesti aineiston ollessa runsasta tai niukkaa joko määrällisesti tai laadullisesti. Tällöin tapa kerätä aineistoa ja aineiston laadullinen analysointi muovautuvat tutkimusprosessin edetessä. (Kiviniemi 2010, 76–78.)

3.1.3 Teoriapohja

Opinnäytetyön tietoperusta pohjautuu pääosin Philip R. Stonen ja Richard Sharpleyn teokseen *The Darker Side of Travel – The Theory and Practice of Dark Tourism* (2009) sekä John Lennonin ja Malcolm Foleyn kirjaan *Dark Tourism – The Attraction of Death and Disaster* (2010). Molemmat teokset ovat kattavia aiheen teoriaan ja ilmiöihin pohjautuvia lähteitä.

The Darker Side of Travel on hyvin teoriapainotteinen ja keskittyykin synkän turismin ilmiöihin, käsittelyyn eettisesti ja tulkinnallisesti sekä antaa hyviä ajankohtaisia esimerkkejä erilaisista synkän turismin kohteista konteksteissaan. *Dark Tourism – The Attraction of Death and Disaster* painottuu enemmän kohteiden tulkintaan. Lennon ja Foley esittelevät kirjassa kohteiden historian, kuinka kohteisiin liittyvien ihmisten vaikutus on muokannut kohdetta sekä tulkitsevat näiden vaikutuksia tapaan tulkita kohdetta. Muita aineiston analysointiin liittyviä teoksia ovat John Urryn ja Jonas Larsenin *The Tourist Gaze 3.0* (2011), joka antaa hyvän pohjan turistien motiivien sekä kohteiden merkitysten tulkitsemisessä.

3.2 Tutkimusmetodi

Opinnäytetyön aiheena oli teoriakirjallisuuden avulla tutkia, mitä synkän turismin kohteissa kävijät tuntevat, ajattelevat ja kokevat. Näitä esiin nousevia seikkoja etsitään tekstistä lähiluvun avulla, kiinnittäen huomioita aineiston rakenteeseen ja eritoten sisältöön. Tämän sisällön pohjalta synkän turismin teoriaan nojaten pyritään selvittämään, mikä kyseisissä kohteissa viehättää matkailijaa. Vaikka tutkimuksessa etsitäänkin lähdeaineistosta useimmiten esiin nousseita teemoja, on lähdeaineiston sanoman tulkitseminen tärkeämmässä osassa tutkimusta. Tutkijan tulkitessa kokijan sanomaa suhteessa teoriakirjallisuuteen antaa kvalitatiivinen tutkimusote valmiudet hypoteesin tarkentamiseen ja uudelleen suuntaamiseen aineiston keruunkin aikana, sillä joustavuus on yksi kvalitatiivisen tutkimuksen eduista (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 81).

Aineistolähtöisessä lähestymistavassa tutkija etsii lähdeaineistosta teemoja, joista tutkittavat kertovat. Aineiston voi teemoittaa valmiiksi asetettujen kysymysten avulla. Tällöin keskeiseksi nousee se, mitä tutkittavat kertovat kunkin teeman tuomista kokemuksista ja herättämistä tuntemuksista. Tässä tapauksessa tutkijan tehtävänä ei ole teemojen etsiminen aineistosta vaan tutkittavien esiin tuomien kokemusten ja tuntemusten merkitysten löytäminen (Moilanen & Rähä 2010, 55).

3.3 Eettisyys ja luotettavuus

Aineiston ollessa internetaineistoa tulee lähteisiin suhtautua hyvin kriittisesti. Vaikka blogit antavatkin hyvän alustan kokemusten jakamiselle, mahtuu joukkoon hyvin paljon erilaisia kirjoittajia. Jakamisen helppous voi saada kokijan oman kirjoittamisensa kritiikin kärsimään, niin että kokemukset ovat vahvasti mielipiteiden värittämiä. Aineistolähtöisessä laadullisessa tutkimuksessa tämä mielipiteillä ladattu teksti voi kuitenkin osoittautua arvokkaaksi tietolähteeksi, kun arvioidaan tekstin kohteen herättämiä tuntemuksia. Tutkijan tulee muistaa itsekriittisyys, koska tutkittavan sanomaa analysoidessa tulee tämän tarkoittama viesti tulkita oikein. Se mitä tutkittava tarkoittaa sanomallaan voi kontekstista tai

kerrontatavasta riippuen olla hyvinkin vaikeasti tulkittavissa. Tällöin virheellinen tulkinta tutkijan osalta voi pahoin vääristää teemojen analysointia. Tutkijan oman tulkinnan paikkaansa pitävyyttä tulee arvioida vertaamalla kerronnan sanomaa muihin vastaaviin. Vaikka kertojan kokemukset ovatkin subjektiivisia, voi niiltä olettaa löytyvän tiettyjä samankaltaisuuksia. Tutkijan tulee myös pohtia analysoidessaan vaihtoehtoisia tulkintatapoja ja näistä pyrkiä valitsemaan kontekstiin parhaiten sopiva. Tässä auttavat kertojan lisäämä muu tieto kuten liitetyt kuvat, kommentit tai mahdollinen pisteytys.

Kun aineisto on suurelta osalta internetaineistoa sekä kokemuspohjaista kerrontaa, tulee lähdekritiikin olla tarkkaa. Edellä mainituin perustein kokemusten jakaminen internetissä on helppoa; vaarana kuitenkin on, että lähde ei ole totuudenmukainen. Jotkut internetin käyttäjät pyrkivät keräämään huomiota osakseen erilaisin tempauksin ja voivat värittää kokemuksiaan. Sensaatiohakuisuus voi hyvinkin olla merkki lähteen epäluotettavuudesta. Nykyaikaiseen internetkulttuuriin myös kuuluu joidenkin käyttäjien osalta tahallinen väärän tiedon levittäminen, joka vaikeuttaa kaikkea tiedon keräämistä internetistä.

4 Teoria ja tietoperusta

4.1 Synkkä turismi

Tapa kuluttaa ja tulkita synkkää turismia muodostuu usean tapahtuman ja osapuolen vaikutuksesta käsiteltävään kohteeseen. Yhtenä vaikuttajana on luonnollisesti matkajan eli kokijan suhde kohteeseen ja sen sisältöön. Kokijan suhde synkkään turismiin on myös merkittävä osa kokemusta. Kohteen luonne vaikuttaa oleellisesti kokemukseen, sillä kohteen alkuperäinen tarkoitus vaikuttaa huomattavasti sen autenttisuuteen sekä tulkintaan. Kokijan ja kohteen välissä tulkintaan taas vaikuttaa kohteen tausta ja se, miten kohdetta on käsitelty omistajan, asianomaisten sekä eritoten median toimesta.

Näin ollen synkän turismin määritelmiä on useita ja monella tutkijalla onkin eriävä mielipide synkän turismin käsitteestä. John Lennon ja Malcolm Foley kirjassaan *Dark Tourism – The attraction of death and disaster* (2010) määrittelevät synkän turismin olevan matkailua, jonka motivaationa on kuolema, onnettomuudet ja kauheudet. He kuitenkin painottavat synkkään turismiin olennaisesti liittyvän ajallisen etäisyyden vaikutusta, siihen liittyvän todistajien kokemusten todenperäisyyttä ja aiheen vaikutusta nykypäivän kokijaan. Nämä tekijät rajaa van synkän turismin kohteita (Lennon & Foley, 2010, 1–12). Heidän määritelmässään esimerkiksi Pompeiji ei kuulu synkkään turismiin, sillä ajallinen etäisyys saa ihmisen muotoiset tuhkapatsaat vaikuttamaan enemmän historian hahmoilta, eikä matkailija pysty samaistumaan niihin. Heidän määritelmässään vain suhteellisen tuoreet tapahtumat liittyvät kohteen synkkään turismiin. Tapahtumien kokijoilla tulee olla tunneside, joko omakohtainen tai lähiomaisten välittämä, jotta kokemus olisi validi synkän turismin määritelmään.

Tässä opinnäytetyössä lähtökohtaisesti synkkä turismi määritellään samoin kuin Philip R. Stone, Tony Seaton sekä Tuomas Hovi sen määrittelevät. Synkkää turismia on kaikki matkailu, jossa vierailaan kohteissa, joihin liittyy tai liitetään kuolemaa, kärsimystä, kurjuutta tai muita vahvasti negatiivisia kokemuksia aiheuttaneita tapahtumia (Hovi 2011, 184).

4.2 Paradoksaalisuus

Puhuttaessa synkän turismin työntö- ja vetovoimatekijöistä tulee nostaa esille nyky-yhteiskunnassa vallitseva kuoleman paradoksaalisuus, joka vaikuttaa ihmisen kuolemakäsitykseen (Stone 2009, 29–36). Länsimaistuneessa maailmassa kuolema, väkivalta ja kärsimys ovat irrotettu jokapäiväisestä arkielämästä ja siirretty suljettujen ovien taakse. Tästä huolimatta koemme paljon enemmän väkivaltaa ja kuolemaa ympärillämme kuin koskaan aikaisemmin television, kirjallisuuden, elokuvien ja uutisten vaikutuksesta.

Samalla henkilökohtaisesti kuolemasta on tullut jotain, joka tapahtuu suljettujen ovien takana ja kliinisesti laitoksissa, jokapäiväiseltä elämältä piilotettuna. Täl-

löin synkän turismin avulla on mahdollisuus luoda turvallinen tapa tutustua tuonpuoleiseen ja omaan kuolevaisuuteen välimatkan päästä (Coughlan 2012). Paikat, joissa on tapahtunut hirmutekoja tai joissa esitellään ihmisen toisilleen aiheuttamia kauheuksia, sykehdyttävät pelkällä ilmapiirillään, ja moni uskookin niistä löytyvän vastauksia perimmäisiin olemassaolon kysymyksiin. Jotkut myös haluavat ripauksen siitä kokemuksesta, kun kaikki toivo on jo heitetty, mutta jonka jälkeen voi ottaa askeleen takaisin turvalliseen elämäänsä. Toiset ihmiset taas haluavat kokea jotain aitoa ja alkuperäistä, jota ei voida lavastaa.

4.3 Toiseus

Kuolema ja kärsimys eivät ole nyky-yhteiskunnassa arkipäiväisiä. Kuolema on vieraannutettu ihmisten jokapäiväisestä elämästä, jolloin se voidaan kokea outona tai peräti toismaallisena. Voidaankin puhua kuoleman toiseudesta. Termiä toiseus käytetään sosiaalitieteissä ja kulttuuriantropologiassa kuvaamaan vieraiden ihmisten, tapojen ja kulttuurien erilaisuutta verrattuna omiin käsityksiin omasta kulttuurista, ulkonäöstä ja tavoista. Toiset on tyypillisesti termi, jolla kuvataan ihmisiä, jotka "eivät ole kuten me". Turismin voidaan nähdä olevan toiseuden tavoittelua, jota toteutetaan kohtaamalla muita kulttuureita ja asettamalla niihin kuviteltuja erilaisuuksia, joko tarkoituksella tai alitajuisesti. Turistin toiseuden kokeminen voidaan nähdä tapana peilata itseään muiden kulttuurien ja ihmisten erilaisuuden kautta. Tällä tavalla toiseuden kautta on tarkoituksena itsetutkiskelu ja oman yksilöllisyytensä etsiminen. (Seaton 2009, 76–77.)

Kuolema voidaan nähdä erilaisena, muita toiseuden muotoja voimakkaampana. Kuolema on kaikissa kulttuureissa universaali ja absoluuttinen, eikä sosiaalinen tai kulttuurillinen rakenne. Toinen kulttuuri on eksoottinen ja erilainen kokijalle vain, jos se on hänelle vieras omassa kulttuurissaan. Kuoleman toiseutta kuitenkin ei ymmärretä kulttuurien välisinä eroina. Vaikka kuolemaan suhtaudutaankin eri tavoilla eri kulttuureissa niin uskonnollisesti, symbolisesti ja rituaalisesti kuoleman toiseus on universaalialia ja se ylittää kulttuurien rajat. Nämä eri tavat suhtautua kuolemaan arkipäivässä ja juhlassa voivat myös itsessään olla matkailullisia nähtävyyksiä. Toisten kulttuurien kuolemaan liittyvät rituaalit voi-

vatkin olla helpompi tapa tutustua kuoleman toiseuteen, sillä vieraan kulttuurin toiseus toimii puskurina kuolemakokemukselle. Jos tätä kantaa viedään eteenpäin, voisimme todeta että synkällä turismilla voisi olla potentiaalia olla jopa yleisin motiivi kansainväliselle vapaa-ajan matkailulle (Seaton 2009, 83–84).

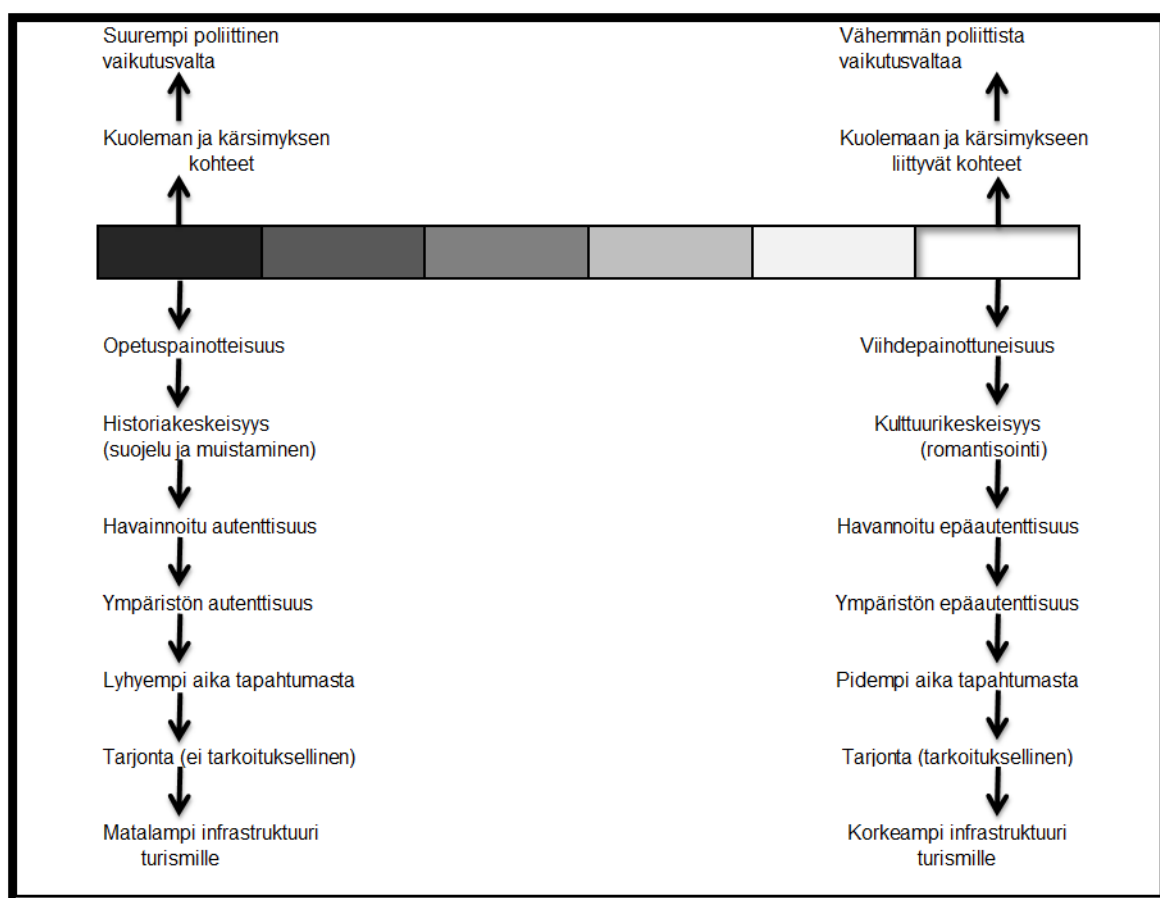
Kuolemasta eroavat toiseudet (maantieteelliset, kulttuurilliset, yhteiskunnalliset jne.) ovat vain väliaikaisia, sillä niiden teho hiipuu sitä mukaa, mitä enemmän kokija viettää aikaansa niiden parissa. Tästä olennaisesta syystä kuoleman toiseus säilyttää voimansa. Siihen ei ajan ja tutustumisen tuoma hiipuminen vaikuta, sillä kuolema on jotain, joka on tuntematon eläville ja jonka kokemusta ei voi tietoisesti kokea. Tällä tavalla kuolema pitää kiinni mysteerisyydestään riippumatta siitä, kuinka paljon siihen liittyvää materiaalia kulutetaan. Tulee siis ottaa huomioon, että synkän turistin tarkoitusperät voivat olla monimuotoiset ja vaikeat selvittää. Ne ovat sekoitus kunnioitusta, uteliaisuutta, tirkistelyä, tiedostamista sekä jännityksen ja vaaran tunnetta (Lennon 2005).

4.4 Luokittelusta

Tässä opinnäytetyössä hyödynnetään yleisimmin käytettyjä luokitteluita synkän turismin kohteille. Synkän turismin kohteita voidaan luokitella monilla eri tavoilla niiden vetovoimatekijöiden ja ympäristön, opetus- ja viihdepainotteisuuden mukaan spektriluokittelulla ja kysynnän ja tarjonnan mukaan nelikenttälukittelulla.

Synkän turismin kohteet voidaan jakaa tumma–valoisia -spektrillä (kuvio 1) käsiteltävien teemojen mukaan. Tämä luokittelu pohjautuu siihen, kuinka autenttinen ja raaka kohde on kokijalle, sekä kuinka viiheellinen tai opetuspainotteinen se on (Sharpley 2009, 20). Valoisassa ääripäässä ovat historialliset kierrokset, museot sekä lavastetut tapahtumat, joissa paino on enemmänkin viihdyttävyydellä ja fiktiolla. Harmaalla välialueella ovat kohteet, joissa on tapahtunut katastrofi tai kriisi mutta tilanne on hallinnassa. Harmaan alueen kohteiden sisältö mahdollistaa tällä tavalla muuten raa’an sisällön tarkastelemisen turvallisen välimatkan päästä. Tummassa ääripäässä ovat kohteet, joissa sillä hetkellä on kriisi tai katastrofi on tapahtumassa. Tai kammottavista tapahtumista on kulunut

vain vähän aikaa ja tilanteet ovat vielä autenttisia. Tällöin paino on poliittisessa, opetuksellisessa ja historiallisessa sanomassa. (Sharpley 2009, 21.)

Kuvio 1. Synkän turismin spektri (mukaiillen Sharpley 2011, 21).

Synkän turismin kohteita voidaan luokitella myös muulla tavalla niiden tarkoituksen ja vetovoimatekijöidensä mukaan. Kohteet voidaan luokitella niiden ympäristön, sijainnin ja luonteen mukaan, eli millainen kohde on ja mitä siltä voidaan odottaa. (Sharpley 2009, 11.)

Perilous places – vaaran paikat

Kohteet, joissa silkka oleskelu voi altistaa hengenvaarallisille tilanteille ja kurjuus on läsnä joka puolella. Itse tapahtumista voi olla jo pidempi aika tai niiden voidaan ennustaa tapahtuvan lähitulevaisuudessa. Kategoriaan kuuluvat sotatantereet, poliittisten levottomuuksien kohteena olevat kaupungit tai luonnonmullistusten runtelema maaseutu.

Houses of horror – kauhujen talot

Rakennukset, joihin on liitetty kuolemaa, kauhua ja kärsimystä. Nämä kriteerit voidaan täyttää joko aidoilla tai lavastetuilla tapahtumilla. Esimerkkejä kauhujen taloista ovat kuritushuoneet ja tyrmät, tunnettujen murhaajien asuinkortteerit sekä väitetyt kummitustalot. Myös keinotekoisesti luotu kauhu voidaan laskea tähän kategoriaan.

Fields of fatality – kuoleman kentät

Alueet jotka muistuttavat kuolemasta sekä kunnioittavat kuolleita ja heidän muistoaan. Hautausmaat, taistelukentät ja hirmuteoista muistuttavat alueet, kuten keskitysleirit, luetaan tähän, samoin kuuluisuuksien ja vaikutusvaltaisten henkilöiden viimeiset leposijat.

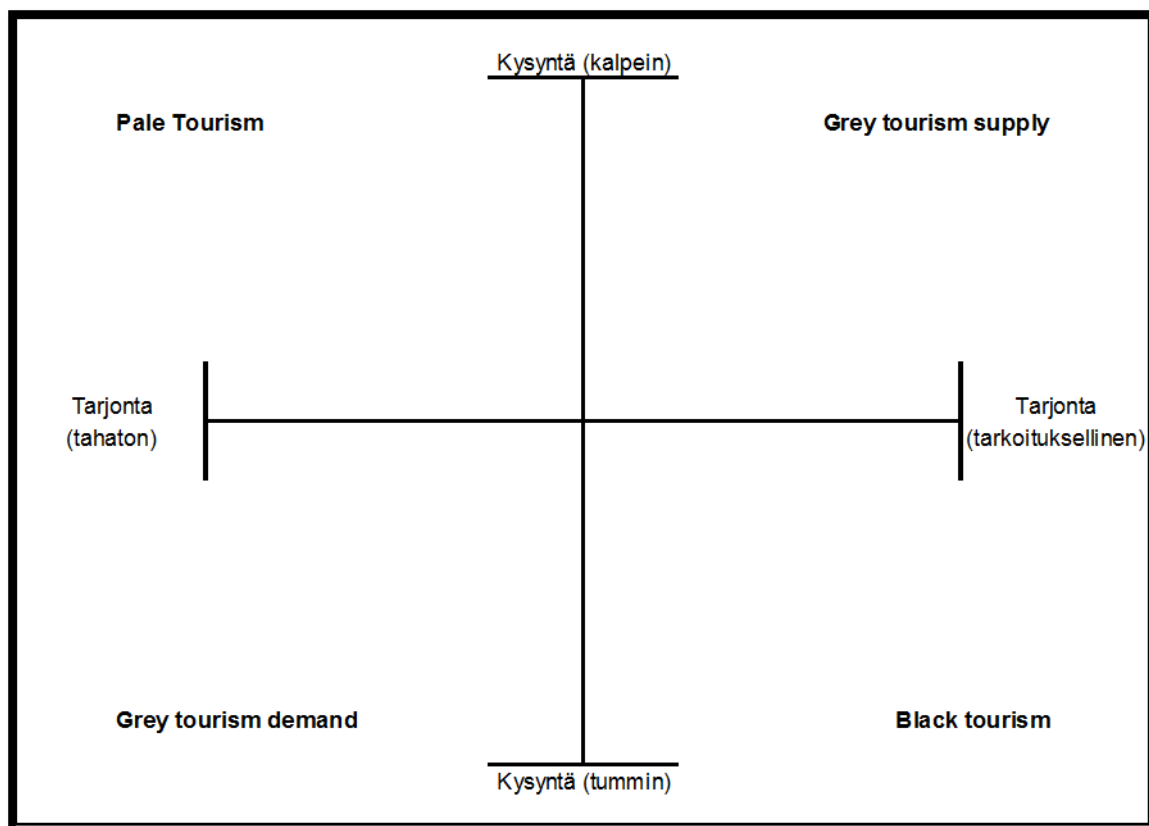
Tours of torment – kärsimyksen kierrokset

Kierrokset sekä visiitit kohteisiin, joiden tapahtumat ovat jo surullisen kuuluisia. Murhat ja sekasorto sekä niihin liittyvät alueet kierretään tarkkaan kokonaiskuvan saamiseksi. Lontoon Viiltäjä-Jack -kierros on tunnettu ympäri maailman, kaikkine muunnelmineen.

Themed thanatos – teemana kuolema

Kokoelmat, museot ja sommitelmat, joiden teemoina ovat kuolema ja kärsimys. Nämä sisältävät joko kärsimyksen ja kuoleman välikappaleita kuten aseita ja kidutusvälineitä tai näiden historiaa ja konkreettisesti kammottavia näyttelyesineitä. Erilaiset luonnontieteelliset näyttelyt esimerkiksi Body Worlds -näyttely lasketaan jälkimmäiseen. Myös jotkin kuolleille omistetut tai kuolemaan viittaavat taideteokset ja monumentit kuuluvat tähän kategoriaan.

Edellä mainittujen luokitteluiden lisäksi käytössä on myös enemmän kohteen luonteesta kertova kysynnän ja tarjonnan nelikenttä (kuvio 2).

Kuvio 2. Synkän turismin kysynnän ja tarjonnan nelikenttä (mukaillen Sharpley 2011, 19).

Tässä luokittelussa painopisteenä on matkailijan motivaatio kokea synkkää turismia ja kohteen synkän turismin tarjonnan tarkoituksellisuuden suhdetta tämän motivaation tyydyttämiseen. Tässä luokittelutavassa tulee huomata, että nelikenttä pätee vain kohteen synkän turismin tarjontaan ja matkailijan synkän turismin kysyntään. Kohteen muita vetovoimatekijöitä ei tule ottaa huomioon tätä kuviota tarkastellessa. Kysynnän ja tarjonnan suhteita vertaamalla toisiinsa voidaan hahmottaa synkän turismin neljä sävyä:

Pale tourism – kalpea turismi

Matkailijoilla on rajoittunut tai vähäinen kiinnostus kohteen synkkää historiaa tai tarkoitusta kohtaan. Kohdetta taas ei ole tarkoitettu synkän turismin nähtävyydeksi, mutta on tällaiseksi sattumalta päätynyt.

Grey tourism demand – harmaan turismin kysyntä

Matkailijat, joilla on kiinnostus kuolemaan ja kärsimykseen, vierailevat paikassa, jota ei ole tarkoitettu synkän turismin nähtävyydeksi tai turistinähtävyydeksi ollenkaan sen historiasta huolimatta. Tällöin kohteella on selvä synkän turismin kysyntä, mutta syystä tai toisesta sitä ei ole tuotetettu.

Grey tourism supply – harmaan turismin tarjonta

Kohteet, joiden tarkoituksena on vetää puoleensa kuolemasta ja makaberista kiinnostuneita matkailijoita. Kohteessa vierailevatkin matkailijat, joilla on osittainen eikä dominoiva kiinnostus kuolemaa kohtaan.

Black tourism – musta turismi

Matkailijoiden vaatimukset ja kohteen tarjonta kohtaavat. Matkailijan tarve kokea synkkää turismia on tyydytetty tarkoituksellisella tarjonnalla kohteessa, jonka palvelut ovat tätä varten suunniteltuja. Niin sanotusti synkkää turismia puhtaimmillaan, vaikkei välttämättä autenttisimmillaan.

Synkkään turismiin voidaan lukea myös muita tarkasti rajattuja matkailun muotoja, jotka aihepiirinsä takia kuuluvat synkkään matkailuun. Nämä matkailun muodot ovat saaneet mediassa ja yleisön keskuudessa jo vakiintuneita nimityksiä, joka kuvaavat niiden vetovoimatekijöitä.

Ensimmäisenä esimerkkinä on katastrofiturismi, joka nimensä mukaisesti suuntautuu katastrofialueille. Niin luonnonkatastrofit, kuin myös ihmisen aiheuttamat onnettomuudet lukeutuvat tähän luokkaan. Jos luokittelisimme katastrofimatkailun synkkään turismiin käyttäen apunamme edellä esiteltyjä luokittelumetodeja, katastrofimatkailu kuuluisi joko luokkaan kalpea turismi tai harmaa turismin tarjonta. Synkän turismin tarjonta ei ole onnettomuuksien ja luonnonvoimien luonteesta johtuen tarkoituksellista. Luonnonvoimien aiheuttamat tuhot ja onnettomuudet ovat normaalisti tilanteita, jotka ovat matkailun kannalta epäedullisia.

Katastrofialue kuuluu sisällöltään luokitteluun vaaran paikat. Vaikka katastrofi olisikin jo tapahtunut aikaa sitten, voivat murentunut infrastruktuuri, luonnonvoimat, yleinen sekasorto ja ihmisten epätoivoisuus olla vaarallisia ulkopuolisille. Joissain tapauksissa katastrofimatkailu voidaan jopa luokitella kärsimyksen kierrokset luokkaan, mikäli alueella tapahtuu järjestettyä matkailullista toimintaa (Young 2012).

Toisena esimerkkinä on grief- eli suruturismi. Tämä matkailun muoto suuntaa alueille, joissa on joko tapahtunut jotain kammottavaa tai jotka ovat perustettu tämän tapahtuman muistolle. Kohde tunnetaan tämän tapahtuman yleisenä muisto- ja surupaikkana. Tässä synkän turismin muodossa kohteen tulkinta ja käsittely ovat voimakkaasti läsnä, sillä sen alkuperäinen tarkoitus voi vaihdella. Siksi suruturismi voidaankin laskea useisiin nelikentän luokkiin ja sen kohteet voivat täyttää useamman kohteisiin liittyvän luokittelun määritelmät. Tämä siksi että hautapaikat ja muistomerkit eivät välttämättä ole tarkoitettu synkälle turismille, mutta hautapaikan mielenkiintoinen historia voi kerätä synkkiä matkailijoita puoleensa (Arlington National Cemetary 2013). Samalla eräät muistomerkit on markkinoitu synkillä tapahtumilla, joihin ne viittaavat. Tästä on esimerkkinä Kamputsean kuoleman kentät, jossa on paljon karmeuksia näytillä valistamassa kansan kokemista hirvittävyksistä (Phnom Penh city 2014).

5 Kohdeanalyysit

5.1 Tshernobyl

5.1.1 Esittely

26. huhtikuuta 1986 Pripyatin kaupungissa Ukrainassa läheisestä ydinvoimalasta kuului räjähdys ja voimalan huomattiin tupruttavan savua. Vaikka palomiesten ja muiden viranomaisten keskuudessa kävikin kuhina, vakuuteltiin kaupungin asukkaille, ettei huoleen ollut syytä. Osa kaupungin asukkaista kokoontuikin

voimalalle menevälle sillalla ihmettelemään tapahtumia. Näistä sillalla olijoista ei yksikään elänyt viikkoa myöhemmin.

Tshernobylin ydinvoimalan reaktorissa numero neljä pieleen mennyt toiminto oli aiheuttanut räjähdysten, joka sinkosi ilmaan tonneittain radioaktiivista pölyä tuulten vietäväksi. Aluksi Neuvostoliitto salaili tapahtunutta, mutta ruotsalaisen ydinvoimalan löydettyä merkkejä oudosta säteilylähteestä koko maailma sai tietää siihen asti historian pahimmasta ydinkatastrofista. Seuranneen kansainvälisen kaaoksen jälkeen Pripyatin kaupungin vajaa 50 000 asukasta sekä muut asukkaat 30 kilometrin säteellä voimalasta evakuoitiin. Evakuointi tapahtui kuitenkin vasta kolmen päivän kuluttua räjähdyksestä. Tästä alkoi suuri urakka voimalaa ympäröivän alueen puhdistamisessa. Puhdistus työllisti jopa 600 000 rakennus- ja kaivostyöläistä sekä sotilasta. Suuri osa alueen maa-aineksesta sekä ympäriinsä lentäneistä hyvin radioaktiivisista voimalan kappaleista kerättiin talteen ja säilöttiin neljännen reaktorin kanssa voimalan ympärille kasattuun jättimäiseen betoniseen sarkofagiin.

Nykyisin käynti eristetylle alueelle on tarkoin kontrolloitua, ja kulkijoiden paperit tarkastetaan useaan otteeseen ”zonea” kohti siirryttäessä. Aikaisemmin luvatta alueella liikkuneet ovat kutsuneet itseään leikkisästi stalkereiksi Arkadi ja Boris Strugatskin lyhytkertomuksen *Roadside Picnic* (Huviretki tienpientareella) mukaan. Pripyatin kaupunki oli pitkään vain kasvillisuuden ja säiden armoilla. Myöhemmin alueella luvatta käyneiden kautta levisi tieto tyhjänä seisovasta aavemaisesta kaupungista, jossa vaanii näkymätön vaara sekä juorujen mukaan säteilyäkin pelottavampia asioita. Alueella kävikin useita turisteja laittomilla kierroksilla kummastelemassa rakennuksia ja nähtävyyksiä. Vuonna 2011 Ukrainan hallitus viimein julkisti lailliset kiertueet alueelle.

5.1.2 Esille nousseet teemat

Useista läpikäydyistä lähteistä (esim. Soloeast 2014; Ryan 2014; Joly 2011; Dahllof & Holmbro 2009) teema, joka nousee useimmiten esiin Tshernobylin matkailijoiden kokemuksissa, on alueen synkän historian kertaaminen. Kohteen

tapahtumat kerrataan kuolonuhrien määrineen, evakuoiteineen sekä hävinneine omaisuuksineen useimmissa matkapäiväkirjoissa. Näin selvitetään alueen merkitys matkailukohteena, sekä painotetaan alueen synkkää perintöä. Toinen usein esille nostettava aihe on alueen turvallisuuskysymys. Moni tuo kertomuksissaan esille mukana pidetyn säteilyn määrää mittaavan geiger-mittarin ja sen toiminnan. Myös oppaiden antamista turvallisuusohjeista löytyy useita mainintoja. Näitä ovat esimerkiksi kehotukset asfaltilla pysyttelemisestä ja olla koskematta kasveihin ja työkoneisiin (Kauppinen 2011).

Alueelle saapumista edeltävät turvatarkastukset sekä allekirjoitettava paperi, jossa luovutetaan syöpäriskin vastuu vierailijalle. Matkailijat painottavat ja kuvailevat tarkasti kokemuksissaan lähtiessä tehtäviä kontaminaatiotarkistuksia. Yleisesti Pripyatin kaupunkia kuvaillaan epäluonnolliseksi sen hiljaisessa tyhjiydessä. Uhkaavasti rapistuneiden ja harvat paikalleen jätetyt irtaimistot luovat aavemaista tunnelmaa. Toisaalta kaupunkia kuvaillaan myös äärimmäisen kauniiksi. Luonto kukoistaa ihmiseltä valtaamallaan alueilla. Puut kasvavat rakennusten sisällä lisäten epäluonnollista tunnelmaa. Moni kuvaakin maisemaa postapokalyptiseksi tai luonnon voitoksi ihmisestä. Myös neuvostoliittolainen kaupunkisuunnittelu ja propaganda aiheuttavat ihmetystä kokijassa.

5.1.3 Tshernobylin analysointi

Tshernobylin matkailussa viehättää sen kokonaisuuden toiseus. Vaikka synkkä turismi tarjoaakin matkailijalle toiseuden äärimmäistä muotoa eli kuoleman toiseutta (Seaton 2009, 83) on Tshernobyl oma lukunsa toiseudessa ominaisuuksiensa ansiosta. Alue on ollut suljettuna vuosikymmeniä, ja evakuoinnin tapahtuttua nopeasti ei asukkaille jätetty aikaa taikka mahdollisuutta omaisuutensa mukaan ottamiseen. Tämä jätti jälkeensä aavemaisen tyhjän kaupungin irtaimistoineen. Lisäksi neuvostoajan tyylin rakennustapa ja estetiikka tarjoavat läpileikkauksen senaikaiseen elämään. Neuvostoliitto oli aikanaan suljettu yhteiskunta ja siten länsimaiselle turistille vieras. Tämä sulkeutuneisuus nostaa sen tuntemattomuutta ja etäisyyttä. Lisäksi autioina seisovat talot ja luonnon

rapistama infrastruktuuri tekevät kokemuksesta entistä vieraannuttavamman nykyajan urbaanille matkailijalle.

Säteily ja ydinuhka ovat Tshernobylin nimen yllä leijuvat teemat, jotka pitävät alueen ajankohtaisena aina näistä asioista puhuttaessa. Säteily on kansan mielessä omanlaisensa näkymätön uhka, johon liittyy paljon väärää tietoa. Sitä on ajatuksena vaikea käsittää muihin myrkkyyhin, vaaroihin ja katastrofeihin verrattuna. Näkymättömänä ja jopa hieman mystisenäkin vaarana sen kokeminen voi tuottaa matkailijalle jännityksen ja ahdistuksen tunnetta. Säteilyn vaarat ovat kuitenkin hyvin tunnettuja median ansiosta. Ylipäänsä Tshernobylin kokemus on todella etäinen kokemus jokapäiväisestä elämästä ja tavallisista kierroksista lomamatkoilla. Jo pelkkä alueelle saapuminen luo eräänlaisen rituaalin passintarkastuksineen ja kirjallisine sopimuksineen, joissa vastuu siirretään matkailijalle. Tämä on harvinaista ja vierasta arkielämässä ja perinteisillä lomamatkoilla. Näillä rituaaleilla matkailija ikään kuin otetaan vastaan tähän kohteeseen ja kokemukseen. Tshernobyl on oiva esimerkki synkästä turismista, jossa matkailija tutustuu kammottaviin asioihin hänen astuessaan osaksi sitä. Matkailijalla on silti mahdollisuus palata normaaliin elämäänsä kokemuksen jälkeen.

5.1.4 Luokittelu

Tshernobylin voi synkän turismin kohteena luokitella seuraavasti: Sisällöltään sen voi luokitella osaksi vaaran paikkoja sekä kärsimyksen kierroksia. Kärsimysten kierrokseen kuuluakseen se täyttää kriteerit alueella järjestettävistä kierroksista sekä opastetusta toiminnasta, joissa vierailaan kaupungissa, jonka asukkaat ovat evakuoitu. Vaaran paikat voi olla tietyiltä osin kyseenalainen luokittelu, sillä osa asiantuntijoista ja vierailijoista on vahvasti eri mieltä alueen säteilyn vaarallisuudesta. Tulee kuitenkin muistaa, vaikka itse onnettomuudessa kuolikin ”vain” 30 henkilöä, niin sen perintö on läsnä niiden tuhansien ihmisten muistossa, jotka siivosivat katastrofia. Tämän lisäksi Tshernobyl vaikuttaa miljoonien ihmisten elämään vielä vuosikymmeniä. Kohde muistuttaa kuolemasta ja kurjuudesta pitkään voimalan purkamisen jälkeenkin. Nykypäivän matkailijalle vaarana ovat lähinnä luonnon armoilla jo kohta 30 vuotta hoitamattomana seis-

seet rakennukset. Varomaton matkailija voi altistaa hauraat rakenteet sortumisvaaralle.

Synkän turismin nelikentässä Tshernobyl sijoittuu harmaan turismin kysyntä -lohkoon. Vaikka matkailijoille järjestetäänkin kiertokäyntejä, alueelle pääsyn edellytykset ovat huomattavasti normaalia kaupunkikierrosta korkeammat. Liikuminen ilman opasta on kielletty ja vapaa-ajanviettomahdollisuudet ovat äärimmäisen rajattuja. Matkailun infrastruktuuri on lähes olematonta, sillä kohdetta ei ole tarkoitettu matkailijoille alkuunkaan. Asiakaspalvelijoita ei ole alueella muita kuin kierroksen opas sekä mahdollisesti autonkuljettaja. Muut henkilöt alueella ovat alueen henkilökuntaa, joka tarkkailee aluetta tai tekee rakennustöitä.

Spektri-luokittelussa kohde sijoittuu tummaan ääripäähän sen historiallisen, poliittisen ja opetuksellisen sanoman takia. Tshernobyl on tälläkin hetkellä ajan-kohtainen ydinvoimasta puhuttaessa monien vielä muistaessa katastrofin ja sen aiheuttaman pelotteen. Alueen luonnonmukaisuus sekä sen hoito, suojeleminen ja turvaamiseksi tehdyt toimenpiteet pitävät yllä kohteen autenttisuutta. Vaikka autenttisuus kärsiikin monien varkaiden ja vierailijoiden vietyä alueelta irtaimistoa, ovat rakennukset ja alkuperäiset ajoneuvot suurelta osin koskemattomia. Kohteen voidaan kuitenkin väittää hyvin hiljalleen siirtyvän kohti vaaleaa ääripäätä. Tähän vaikuttavat kasvava turismin vaikutus alueella, tapahtumasta kulunut aika sekä ajan tuoma etäännyminen tapahtumista ja luonnon tekemä hävitys kohteelle. Tähän siirtymään vaikuttaa tietenkin myös median tapa käsitellä katastrofeja. Esimerkiksi siirytäänkö tulevaisuudessa vertaamaan ydinonnettomuuksia Fukushima ydinvoimalan onnettomuuteen? Fukushima on tapahtuma nykyaikaisessa maailmassa ja uuden sukupolven ydinvoiman pelote. Fiktiivinen media vaikuttaa myös Tshernobylin käsittelyyn ja sen merkityksiin sitä mukaa kun sitä käsitellään eri tavoilla. Myös poliittinen ilmapiiri vaikuttaa siirtymään, sillä uuden suojakuoren valmistuessa vuonna 2016 vanha betonikolossi ei ole enää näkyvissä. Ukrainan hallitus pyrkii ottamaan aluetta uudelleen hyötykäyttöön.

5.1.5 Pohdintoja toiseudesta ja Tshernobylistä

Tshernobyl on mielenkiintoinen kohde, koska se pelkkänä sanana on muuttunut käsitteeksi joka herättää paljon erilaisia mielikuvia ja tulkintoja. Sen samanai-kainen olemus neuvostoaikaisen kaupungin- ja ydinteknologian museona, ihmi-sen teknologisen epäonnistumisen muistomerkkinä, varoituksena teknologian välinpitämättömästä käytöstä, luonnon voittona ihmisestä, aikansa poliittisesta ilmapiiristä unohtamatta puhtaaksi ryöstettyjen talojen sanomaa luovat moni-mutkaisen sopan tulkitsijalle.

Stonen (2013) mielestä Tshernobyl ja Pripjat ovat malliesimerkki siitä kuinka heterotopia ja synkkä turismi kohtaavat. Heterotopia on tila tai paikka, jonka rajat ylittävät yhteiskunnan tavallisuuden. Samalla se on tila, joka antaa nor-maalille erilaisuuden tunnun. Heterotopiat ovat kaksinaisuuden ja ristiriitaisuu-den tiloja, sekä fyysisen esityksen ja kuvitellun tarkoituksen paikkoja, kertoo Stone (2013, 3) termin alkuperäistä kehittäjää Michel Foucault'ta mukaillen. Tshernobylin mieltäminen heterotopiana vahvistaa sen ymmärtämistä "Toisena paikkana" ("of Other places"), sillä siihen liitetyt ennako-odotukset ja merkityk-set muokkaavat kokijan näkemää ja kokemaa maisemaa. Foucault luonnehti kuusi erilaista heterotopian tapausta, joista Tshernobylin ja sen matkailullistami-sen voidaan tulkita täyttävän kaikkien tapauksen kriteerit. Näitä tapauksia ovat kriisin ja muutoksen, toiminnallisuuden, rinnastuksellisuuden, kronologian, ar-vottomisuuden sekä illuusion ja hyvityksen heterotopiat. (Stone 2013, 8.)

Lyhyesti kerrottuna Stone väittelee Tshernobylin täyttävän kaikki nämä hetero-topioiden tapaukset seuraavasti: Tshernobylin ollessa suuronnettomuuden ta-pahtumapaikka luo tämä uhkakuva tiettyjä olettamuksia ja kriisin edetessä Tshernobyl ja Pripjat muuttuivat tavallisista kaupungeista joksikin aivan muuksi. Tshernobylin ydinvoimala ja ydinvoimalat ylipäänsä ovat laitoksia, joiden toimin-taan liitetään paljon olettamuksia. Nämä olettamukset muokkaavat kokijan nä-kökulmaa ja näin vahvistavat toiminnallisuuden heterotopian. Alue pitää sisäl-lään paljon rinnastuksia, jotka muuten eivät normaaleissa olosuhteissa kohtaisi. Näistä mainittakoon turismin, asukkaiden ja "normaaliuden" palautuminen suh-teessa alueen rappeutumiseen, raunioihin ja menetyksiin. Pripjatin kaupunki on

vanhana neuvostoajan kaupunkina oman aikakautensa näköinen. Tämä rakennustyylirinnastettuna nykyaikaisiin rakennustapoihin antaa tunteen ajan kulumisesta. Samalla rakennusten rappeutuminen ajan hampaissa antaa vahvemman tunteen menneistä vuosikymmenistä.

Arvottomuuden heterotopia pitää sisällään rituaaleja, joilla kohde tavallaan avautuu ja sulkeutuu kokijalle. Tshernobylin tapauksessa nämä rituaalit ovat rajatarkastukset, huomiot terveyshaitoista sekä poistuttaessa tarkastus radioaktiivisten materiaalien varalta. Viimeinen heterotopian tapaus luo illuusion, joka tuo esiin epätodellisen ja todellisen rajan. Näin Tshernobylin todellisuus koetaan surrealistisena turistikohteena. Tätä illuusiota luovat esimerkiksi asiantuntijoiden ja viranomaisten vakuuttelut alueen suhteellisesta vaarattomuudesta valvonnan alla ja tästä illuusiosta nauttien turistit tutkivat raunioita geigermittari kädessään. Tshernobyl on postapokalyptinen maailma pienoiskoossa, jonka kautta matkailijat voivat pohtia ulkopuolisen maailman illuusiota turvallisuudesta. Poliittinen epäjärjestys ja sosiaalisten kanssakäymisten hauraus Tshernobylin kauheuksiin rinnastettuna tuntuvat kaukaisilta ja epätodellisilta. (Stone 2013, 11.)

Synkän turismin kohteiden tulkinnan ollessa moniulotteisia täyttävät ne useimmiten osan heterotopioiden tapauksista. Foucault luonnehtikin heterotopioiden esimerkkeinä useita mahdollisia synkän turismin kohteita kuten hautausmaat, sairaalat, rangaistuslaitokset sekä museot (Stone 2013, 3). Synkän turismin kohteita olisikin hyvä tarkastella heterotopian merkityksen kautta, sillä se avaa hyvin kohteiden merkityksiä ja vierailijoiden motiiveja.

5.2 Body Worlds

5.2.1 Esittely

Vuonna 1977 saksalainen anatomian opettaja Gunther von Hagens kehitti uuden tavan säilöä orgaanisia näytteitä. Menetelmää kutsutaan plastinaatioksi, jossa näytteen nesteet ja rasvat korvataan kovettuvilla muoveilla. Tämä

menetelmä mahdollistaa helposti kosketeltavat ja tarkkailtavat näytteet, jotka eivät hajoa ja pilaannu. Näytteiden ominaisuuksia pystytään myös muokkaamaan, kuten taivuttamaan niveliä tai täyttämään mahalaukku.

Body Worlds -näyttelyissä esitellään ihmisten ruumiinosia ja elimiä irrotettuna kehosta ja niiden toimintoja sekä yksityiskohtia. Näyttelyssä on esillä terveitä ja vioittuneita elimiä vierekkäin verrattavina. Näyttelyssä on myös kokonaisia ihmisten ruumiita näytillä erilaisiin asentoihin aseteltuina. Osa asennoista kuvaa kehoa liikkeessä ja erilaisissa toiminnoissa, kuten esimerkiksi shakkia taikka jalkapalloa pelatessa. Jotkin ruumiit on näyttävästi avattu ja lihakset, verisuonet ja jänteet ovat asetettu esille. Tietyt näyttelykappaleet on asetettu dynaamisiin, lähes taiteellisiin asentoihin. Näytteiden vieressä olevat infotaulut ovat kuitenkin tieteellisesti kirjoitettuja keskittyen kertomaan näytteen olennaisista rakenteista lääketieteellisin termein.

Gunther von Hagensin mukaan Body Worlds -näyttelyt ovat oppimista sekä terveiden elämäntapojen valistamista varten. Näyttelyiden on tarkoitus auttaa vierailijaa ymmärtämään oman kehonsa luonnonmukaisuus ilman ulkoisia vaikuttajia kuten muoti, tyylit tai kulttuuri. Näyttely auttaa vierailijaa huomaamaan oman yksilöllisyytensä ja anatomisen kauneutensa.

Body Worlds on syystäkin koettu hyvin kiistanalaiseksi ja se on herättänyt paljon keskustelua ihmisten jänteiden kohtelusta. Joissain kaupungeissa uskonnolliset järjestöt, lääkärit sekä muiden tahojen edustajat ovat boikotoineet Body Worlds -näyttelyt ja niiden imitoijia. Nämä boikotoivat tahot ovat vedonneet vainajien kunnioittamiseen, hyvään makuun, luovutettavien sisäelinten ”häviämiseen” niitä tarvitsevien ulottumattomiin sekä mahdollisiin ilman suostumusta luovutettujen ruumiiden näytillä oloon. Useissa kaupungeissa näytteillä olevien ruumiiden luovuttajien suostumukset oman ruumiinsa luovutukseen onkin jouduttu tarkastuttamaan ennen kuin näyttely on saanut luvan aloittaa toimintansa. Body Worlds on myös saanut kritiikkiä konservatiivisesta tavasta kuvata eri sukupuolia. Miesten ruumiit on aseteltu maskuliinisiin, voimakkaisiin asentoihin ja naisten ruumiit äidillisiin tai passiivisiin asentoihin. Myös lehdistön rajoitettu kuvaamisoikeus on aiheuttanut boikotointeja.

Body Worlds on kiistanalaisesta sisällöstään huolimatta saanut todella paljon positiivista palautetta vierailijoiltaan. Keskimäärin 90 % vierailijoista antaa vierailemalleen näyttelylle arvosanaksi hyvän tai todella hyvän. Vierailijoista vain 2 % antoi näyttelylle arvosanan heikko (Gunther von Hagen's KÖRPERWELTEN 2014). Suomen näyttely Tiedekeskus Heurekassa keräsi noin 300 000 kävijää, joka vastaa Heurekan tavanomaista koko vuoden kävijämäärää (Utriainen 2013).

5.2.2 Esille nousseet teemat

Body Worlds -näyttelyssä vierailijan huomio kiinnittyy ensimmäisenä näytteiden esillepanoon. Kaikki näytteet eivät ole lasivitriineissä vaan seisovat jalustoillaan ilman tukia tai esteitä mahdollistaen tarkastelun lähempää. Näin näytteille asetetun ruumiin voi kokea olevan samassa tilassa tarkkailijan kanssa. Jotkin näytteet on asetettu hyvin luonnollisiin liikettä kuvaaviin tai plastinoidun kudoksen ominaisuuksia havainnollistaviin asentoihin. Esimerkiksi näytteen lihakset ovat avattu esille ruumiin ympärille luonnottomasti.

Ihmisen kehitykseen ja syntymään keskittyvä näyttelyn osio herättää joissakin kävijöissä suuria tunteita ja sitä on kuvattu vastenmieliseksi. Ihmisen säilötyt sikiöt rivissä kehitysasteensa mukaan, sekä nainen vielä vatsassa olevine sikiöineen tuntuvat joidenkin mielestä liian intiimiltä sekä surulliselta altistettuna yleisön tarkasteltaviksi.

Useimpien vierailijoiden pohtima asia on näyttelykappaleiden kuolemaa edeltänyt identiteetti. Aluksi moni pitää näyttelykappaleita vain paloina lihaa ja muovia, joilla esitellään anonyymiä anatomista ja muotoilijan asentoon asettamaa identiteettiä. Mutta kun vierailija kohtaa näytteen, jolta löytyy esimerkiksi ihoa, hiuksia, karvoitusta tai sukupuolielimet saa katsoja muistutuksen näytteen ihmisyydestä. Tässä vaiheessa useat viimein ymmärtävät että kyseessä on oikea kuollut ihminen. Anonyymiyys ja pinnallisten tunnistettavien ominaisuuksien puute auttavat ihmistä hyväksymään näyttelykappaleen tieteellisenä ja anatomisena näyttelyesineenä. Myös kuoleman jälkeinen identiteetti suhteessa kuoleman

jälkeiseen identiteettiin näyttelykappaleena askarruttaa: Osasiko *Pyöräilijä*-niminen plastinaatio oikeasti ajaa polkupyörällä? Vaikka vierailijoita mietityttää ihmisen henkinen puoli ja sielun kohtalo, tekee osa selvän jaon ruumiin ja hengen välillä: ”Nämä eivät ole ihmisiä näytteillä, vaan paikkoja, joissa ihmiset ennen olivat olemassa” (Walter 2004, 475–476).

Selvimmän vierailijoiden kokemuksista esiinnoussut teema on vierailijoiden uudenlainen arvostus omaan terveyttä ja kehoa kohtaan. Lukuisat vierailijat kertovat löytäneensä uuden ymmärryksen omaan kehoonsa. Monet ovat ihmeissään siitä, kuinka herkkä ja haavoittuva ihmisen keho ulkokuorensa alla on. Toisia hämmästyttää samassa yhteydessä kehon monimutkaisuus. Näyttelyn terveyttä valistavat näyttelykappaleet, esimerkiksi alkoholistin maksa ja tupakoijan keuhkot, saavat vierailijat pohtimaan ja arvottamaan omia elämäntapojaan. Tupakoijan ja terveen henkilön keuhkot vieretysten ovat visuaalisuudellaan tehokas tönnäisy terveellisempiin elämäntapoihin. Joissain näyttelyissä löytyy jopa kirja, johon voi lisätä nimensä kannustamaan omaa ja muiden tupakoinnin lopettamista. Ylipäänsä vierailijat kokevat näyttelyn juhlistavan elossa olemista. Näin ollen Gunther von Hagensin voidaan todeta onnistuneen valistuksellisessa tehtävässään.

5.2.3 Body Worldsin analysointi

Body Worlds -näyttely herättää uteliaisuutta anatomiasta kiinnostuneiden parissa, oli kyseessä sitten alan ammattilainen tai maallikko. Vaikka vierailijan alkuperäinen kiinnostus onkin voinut herätä juuri lääketieteelliseltä kannalta, herää itse näyttelyssä kysymyksiä, joita vierailija ei välttämättä aikaisemmin tiedostanut. Aiemmin mainittu kuoleman paradoksaalisuus nyky-yhteiskunnassa on vahvasti läsnä Body Worldsissa. Koska kuolema on länsimaisessa yhteiskunnassa rituaalien taakseen kätkemää, voi tällainen epätavanomainen tapa esittää kuollut henkilö olla hankala käsitellä. Näytteille asetetut ruumiit sijaitsevatkin hankalasti elämän ja kuoleman välimaastossa. Vaikka ne ovatkin ulkomuodoltaan selvästi kuolleita ja silvottuja, on ne asetettu eläväisiin asentoihin ja sijoitettu fyysisesti ihmisten eteen.

Tällainen kuoleman ja elämän rinnastus samassa tilassa voi hyvinkin herättää kokijassa tuntemuksia tai ajatuksia, joita hän ei normaalisti pohtisi. Oma minuus, minäkuva ja identiteetti voivat kehittyä, kuten eräs vierailija kommentoi vieraskirjaan: "MINÄ OLEN SITTENKIN HÄMMÄSTYTTÄVÄ!" Toisen vierailijan toteamus "l'homme alla, vartalomme ovat kaikki niin samanlaisia, riippumatta ihon värityksestä" taas kertoo muutoksesta hänen suhtautumisessaan muihin ihmisiin. Eritoten suhtautuminen näytteisiin, mielletäänkö sitten ne ihmisruumiiksi vai muovipatsaiksi, herättää sisäistä pohdintaa suhtautumisesta itseensä, ihmisyyteen, kuolemaan sekä kuolemanjälkeiseen. Kuinka ihminen arvostaa omaa kehoaan ja näkeekö hän kehonsa joko ykseytenä mielen kanssa, vai näkeekö hän kehonsa fyysisenä astiana mielelle. Käsitys omasta kuolevaisuudesta on useimmiten vierailijan päällimmäinen oivallus. Oman kehonsa herkkyyden tiedostanut vierailija huomaa, että kuolema koittaa joka tapauksessa ja saa hänet pohtimaan oman elämänsä arvoja ja suhtautumista kuolemaan. Voidaan siis sanoa, että ihminen hakee vastauksia elämäänsä kuolleiden kautta. Vierailija huomaa, että vaikka näyttelyssä vierailaankin tarkastelemassa kuolleita, jopa esteettisesti ja groteskisti aseteltujakin, näyttelyssä ei kuitenkaan ole kyse kuoleman juhlistamisesta. Näyttely on elämän ihannoimista kuoleman kautta.

5.2.4 Luokittelu

Body Worlds -näyttely kuuluu selvästi sisällöltään luokkaan teemana kuolema. Lääketieteellisen sanoman ollessa näennäisesti eniten esillä, ovat ruumiit aitoja ja saavat vierailijan ajattelemaan kuolemaa. Vaikka näyttelyllä on useita pysyviä sijainteja, se ei silti kuulu kauhujen talot luokkaan. Näytteillä olevat ruumiit voivat olla groteskeja, mutta niillä ei silti ole tarkoitus pelotella tai aiheuttaa kokijalle ahdistusta.

Body Worlds -näyttelyä on hankala sijoittaa synkän turismin nelikenttään. Näyttely on valistava ja se on virallisen markkinoinnin mukaan tarkoitettu terveydestä, anatomiasta ja lääketieteestä kiinnostuneille. Kuitenkin Gunther von Hagens omaa vahvat showmiehen elkeet ja hänen itse tekemänsä markkinointi on välillä hyvinkin näyttävää ja kohua herättävää. Lisäksi osa näytteillä olevista

plastinoiduista näytteistä on aseteltu hyvin taiteellisiin asentoihin. Koska näyttelyn luokittelu on vahvasti vierailijan aikaisemmista kokemuksista ja elämäntapomuksesta riippuvainen. Näyttelyn kuitenkin voi sanoa liikkuvan harmaan turismin kysyntä ja harmaan turismin tarjonta -luokissa.

Edellä mainituista syistä Body Worlds -näyttelyn sijoittaminen spektri-luokitteluun on haastavaa. Spektrin synkkään ääripäähän sitä painottavat näyttelyn vahva opetustarkoitus, näytteiden autenttisuus ja kyseenalainen synkän turismin tarkoituksenmukaisuus. Kuitenkin näytteillä olevien ruumiiden salattu elinajan identiteetti vieraannuttaa tarkastelijaa ajattelemasta näytettä ihmisruumiina. Tähän kantaan vaikuttaa myös näytteisiin suhtautuminen. Onko kyseessä ihmisen ruumis vaiko pelkkä muovipatsas? Kuoleman jälkeinen identiteetti myös vääristää kokemusta ruumiista. Osa näytteistä on, kuten edellä mainittiin aseteltu taiteellisiin tai jopa leikkisiin asentoihin. Tähän liittyen näyttelyllä on luonnollisesti viihdyttävyyssarvoa sekä lähestyttävyyttä ja se tukeutuu markkinointiin ja matkailun infrastruktuuriin. Nämä edellä mainitut seikat painottavat Body Worlds -näyttelyä spektrin vaaleaan ääripäähän. Body Worlds -näyttelyn voidaan tulkita sijoittuvan spektrin harmaalle alueelle, lähemmäs vaaleaa ääripäätä.

5.3 London Dungeon

5.3.1 Esittely

London Dungeon on nimensä mukaisesti Lontoossa sijaitseva koko perheen teemanäyttely, joka esittelee Englannin synkkää historiaa näyttelijöiden, erikoisefektien ja erilaisten kiertoajelujen avustuksella, unohtamatta mustaa huumoria. London Dungeon perustettiin alun perin vuonna 1974 makaaberin historian museona, mutta sen tarkoitus muuttui ajan saatossa näyttelijöiden vetämäksi interaktiiviseksi kokemukseksi. Samalla näyttely sai osakseen enemmän huumori- ja kauhupitoisia elementtejä. London Dungeonin sisällön painotus on

siirtynyt enemmän tyylieltyyn fiktiiviseen suuntaan, jolla on vain jossain määrin ote oikeissa tapahtumissa.

Kohde mainostaa kierroksen kestävän noin 90 minuuttia ja sisältävän 360 erilaista lavastetta, 18 interaktiivista näytöstä, 20 näyttelijää ja kaksi mekanisoitua kiertoajelua tyrmässä. Kierros sisältää muun muassa seuraavat näytökset ja lavasteet: Guy Fawkesin vallankumoussuunnitelma, kidutuskammio kiduttajineen, vuoden 1665 ruttoepidemia, Sweeney Toddin parturi, Viiltäjä Jack sekä tuomioistuin. London Dungeonin omistaa Merlin Entertainment, jonka omistuksessa on muitakin teemapuistoja kuten Amsterdam Dungeon ja Legoland. (London Dungeon 2014).

5.3.2 Esille nousseet teemat

London Dungeonissa vierailleet turistit mainitsivat useimmiten tilojen pimeyden, niin huonona kuin hyvänäkin tunnelmaa luovana elementtinä. Yleensäkin vierailijat mainitsevat kuinka osuvia ja tunnelmaa luovia lavasteet ovat kullakin tarinankerronta etapilla. Pienet yksityiskohdat, kuten elävät rotat ja asiaan kuuluvat hajut kohottavat tunnelmaa. Eniten vierailijat kuitenkin kiinnittivät havainnointinsa oppaina toimiviin näyttelijöihin, jotka kertoivat lavasteiden esittämästä tapahtumasta mustalla huumorilla sävytettynä. Näyttelijät kertovat tapahtumista humoristiseen sävyyn ja pyytävät vierailijoita osallistumaan näytöksiin. Näyttelijöiden eläytyminen rooleihinsa on monen mielestä hyvin tunnelmaa luova seikka:

“Kierroksen oppaat ovat intensiivisiä ja eläväisiä tehdessään vieraiden olon epämukavaksi. He eläytyvät esittämäänsä hahmoon eivätkä riko katsekontaktia tai rooliaan. Oppaat tekevät kierroksesta hauskan ja hirvittävän”. (Chanel 2013.)

Näyttelijät ja erilaiset tehosteet säilyttävät vierailijoita matkalla näytöksestä toiseen. Säikäyttely kuitenkin koetaan tunnelmaa ja jännitystä luovana elementtinä ja siihen suhtaudutaan huumorilla, vaikka kokijat voivatkin reagoida siihen vahvasti. Yleiseen lavasteiden luomaan vastenmieliseen tunteeseen suhtaudu-

taan muutenkin hyvin kevyesti. Vierailijoiden mielestä London Dungeon tarjoaa hauskan ja helpon tavan tutustua Lontoon synkkään historiaan, vaikka sitä myös arvostellaan turistiansaksi. Kierroksen suorittaminen ryhmissä on mainittavan arvoinen huomio ja se koetaan välillä tunnelmaa pilaavaksi asiaksi.

5.3.3 London Dungeonin Analysointi

“Olin mieluisasti yllättynyt korkeasta panostuksesta tuotantoon ja täällä kokemastani kevytmielisestä huvittelusta, kolkoista aihepiireistä huolimatta”. (Jaime 2013.)

London Dungeon on onnistuneesti sulauttanut makaaberin ja synkän kulttuurihistorian osaksi kaupallista matkailua. Sen humoristinen ote vakavista tapahtumista ja menneiden aikojen vääryyksistä antaa helpon tavan tutustua näihin muuten hankalasti käsiteltäviin asioihin. Musta huumori ja ryhmissä tapahtuva kierros myös alentavat kynnystä osallistua makaaberista nauttimiseen. London Dungeon luo tulkinnallaan kontekstin, jolla epämiellyttävät asiat saadaan helpommin sisäistettäväksi. Humoristiset juonnot ja kitsihtävät lavasteet antavat vaikutelman, että ne olisi tehty pilke silmäkulmassa. Tällä tavalla kokijalle tarjotaan tilaisuutta kokea jotain kammottavaa turvallisessa ympäristössä. Kauhutalojen ideana on altistaa ihmiset epämiellyttäville kokemuksille, pelolle, inholle ja epäturvallisuudelle ympäristössä joka on hallittavissa. Ja tästä ympäristöstä on mahdollisuus irrottautua. Näytöksien kerronnallisuus ja interaktiivisuus auttavat tapahtumiin eläytymisessä ja kammottavien tapahtumien uhrien kohtaloihin samaistumisessa.

London Dungeon herättää pohdintoja matkailijan ja ylipäänsä ihmisen psyyken toiminnasta. Kauhun, pelon ja toisten ihmisten kokemien kauheuksien todistaminen luulisi olevan asia, joka ei herättäisi mielenkiintoa. Minkä takia toiset ihmiset ovat kiinnostuneita kauhusta, pelkäämisen tunteesta ja makaaberista viihteen avulla? Onko ihmisellä tarve kokea olevansa uhattu ja mitä tällainen tarve edistää? Entä miksi veri ja suolenpätkät kiehtovat? Tämänkaltaiset pohdinnat

ihmisen alitajuisesta toiminnasta herättivät kysymyksiä London Dungeonia analysoitaessa.

5.3.4 Luokittelu

London Dungeonin voi sijoittaa luokkaan kauhujen talot. Luokka pitää sisällään huvitukseen luodut kohteet, jotka rajoittuvat yhden rakennelman alueelle. Vaikka tyrmässä kierretäänkin ennalta määrättyä reittiä, se on silti yhtä rakennelmaa ja näyttelyn suurimpana antina ovat interaktiiviset tapahtumat ja niiden kautta esitetty kerronta. London Dungeonin ollessa enemmän oikeisiin tapahtumiin viittaava ja niitä kuvaava kuin niille omistettu niin se ei sovi sisällöltään luokkaan teemana kuolema.

Synkän turismin nelikenttä luokittelussa London Dungeon sijoittuu selvästi luokkaan musta turismi. London Dungeon ei markkinoinnissaan arkaile esittää tarkoitusperiään vierailijan viihdyttämisestä säikäyttelemällä. Maskeeratut näyttelijät ottavat vierailijat kohteessa vastaan ja käyvät tervehtimässä jonottavia asiakkaita. Myös matkamuiستomyymälän olemassaolo lisää selvästi kaupallista tarkoituksellisuutta. Kaupallisin tarkoituksiperin ylläpidetty kohde satsaa näkyvään markkinointiin eri medioissa, joten vierailijallekaan ei jää epäselväksi kohteen luonne. Tällöin voidaan sanoa, että London Dungeonista ovat kiinnostuneet ne, jotka hakevat tämän kaltaista viihdykettä.

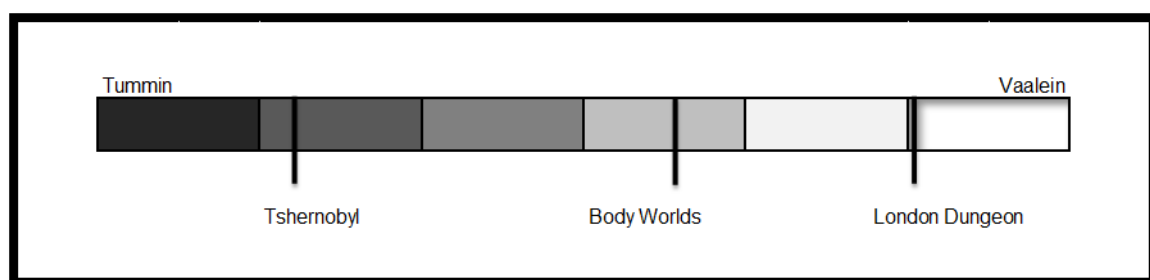
Spektri-luokittelussa kohteen voi sijoittaa vaaleaan ääripäähän. London Dungeon on alkuperältään kaupallisiin tarkoituksiin perustettu. Vaikka samaistuminen kohteessa esitettyihin historian tragedioihin voikin herättää moraalisia kysymyksiä, pyrkii kohde ottamaan esittämiinsä kauheuksiin humoristisen ja viihteellisen kannan. Kohde mainostaa esittelevänsä Lontoon synkkää historiaa tuhannen vuoden ajalta, vaikka nämä ovat enemmänkin tulkintoja tapahtumista. Tietyt näytökset perustuvat fiktiivisiin tapahtumiin, jotka populaarikulttuuri ja vuosikausia kestänyt tarinankerronta ovat liittäneet osaksi Lontoon historiaa urbaanilegendojen muodossa (esim. tarina Sweeney Toddista), eikä niillä ole todellisuus pohjaa. London Dungeonin voidaan sanoa enemmänkin esittelevän omaa

tulkintaansa Lontoon historiasta ja tapahtumista oikean historian sijaan. Kohdetta voisikin luonnehtia enemmän kummitustaloksi kuin miksikään muuksi.

6 Johtopäätökset ja pohdinta

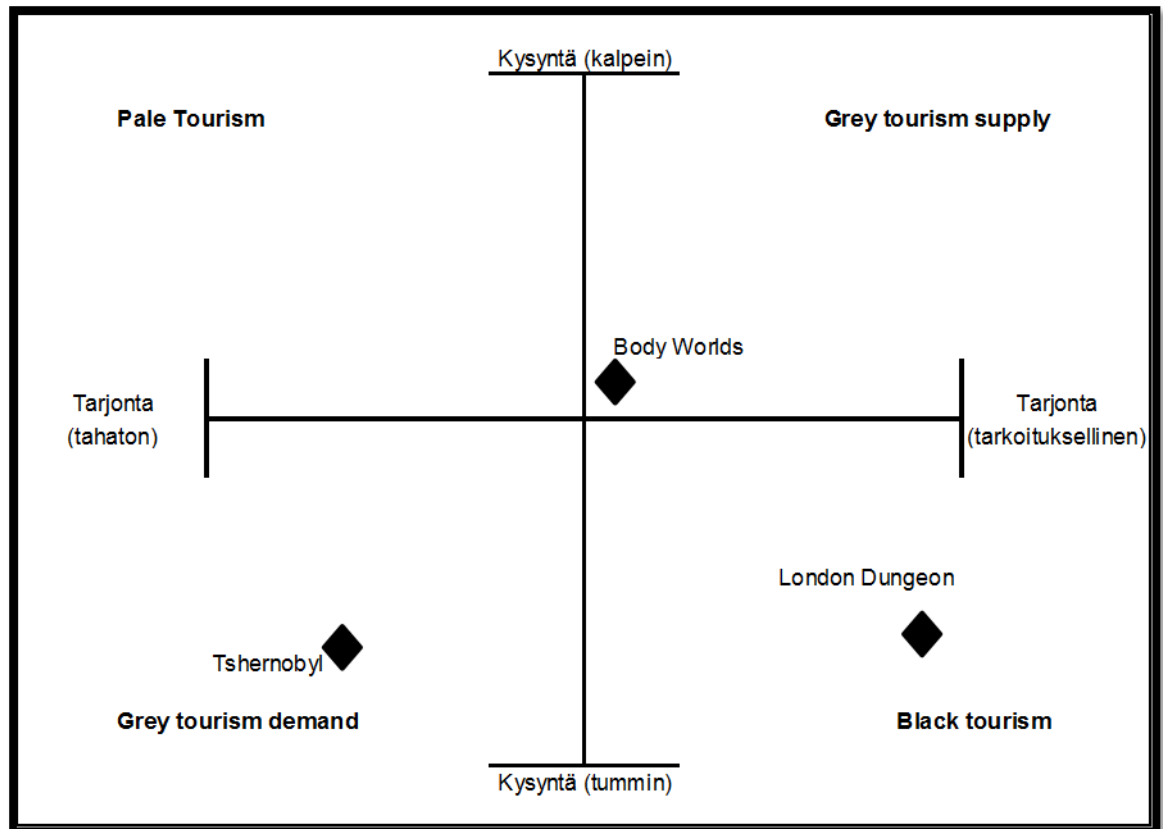
6.1 Luokittelusta

Seuraavaksi esittelen omat tulkintani tässä opinnäytetyössä käsiteltyjen kohteiden sijoituksista spektri-luokitteluun ja synkän turismin nelikentälle suhteessa toisiinsa. Synkän turismin tulkinta ja etenkin luokittelu ovat hyvin riippuvaisia kokijan asenteista. Nämä luokittelut pohjautuvat siis omiin näkemyksiini kohteista ja niitä tulisi käsitellä vain suuntaa antavina ja havainnollistavina esimerkkeinä.

Kuvio 3. Opinnäytetyön kohteet synkän turismin spektri -luokittelussa (kuvio 1).

Tshernobyliä en ole sijoittanut aivan tummaan ääripäähän. Tämä johtuu kulu-neesta ajasta onnettomuuden ja nykypäivän välillä. Tässä ajassa Tshernobylin tilanne on vakiintunut ja siellä on jopa aloitettu matkailutoiminta. Tulee myös muistaa, että täysin tummassa ääripäässä ovat äärimmäiset kohteet kuten sota-alueet ja käynnissä olevat luonnonkatastrofit.

Kuvio 4. Opinnäytetyön kohteet synkän turismin nelikentässä (kuvio 2).

Body Worlds -näyttelyn sijoittamisessa nelikenttään käytin pohjana omaa vierailuani näyttelyssä Tiedekeskus Heurekassa vuonna 2013. Havaintojeni mukaan näyttelyn markkinointi oli hillittyä ja Heureka oli ottanut näyttelyn esillepanoon opetuksellisen näkökulman. Näyttelyssä vierailijat olivat selvästi enemmän kiinnostuneita näytekappaleiden anatomisista piirteistä kuin makaaberista ulkonäöstä. Vain pariin otteeseen havainnoin vierailijoiden pohtivan näytteiden luovuttajien kuolemaa edeltänyttä identiteettiä tai nimeä. Vaikka näyttelyn sisältöä voidaan pitää makaaberina, sen tarkoitus ei ole makaaberin tarjoaminen vierailijalle. Sen vuoksi en ole sijoittanut Body Worldsia tarkoituksellisen tarjonnan ääripäätä, vaan tahattoman ja tarkoituksellisen tarjonnan puoliväliin. Vaikka markkinointi onkin hillittyä, ovat nyljetyjen ruumiiden kuvat huomiota herättävää mainontaa, mikä vuorostaan herättää kokijassa pienen synkän turismin kysynnän tunteen.

6.2 Käsitys synkästä matkailusta

Alkuperäinen ymmärrykseni synkästä matkailusta oli hyvin pinnallinen. Oletin synkän matkailun olevan lähinnä ihmisten uteliaisuutta karmeita asioita, kuolemaa ja kärsimystä kohtaan. Etenkin John Lennonin ja Malcom Foleyn kirja *Dark Tourism – The Attraction of Death and Disaster* (2010) avasi näkemystä synkästä turismista. Kirjan painottuessa synkän turismin kohteiden tulkintaan ja siihen vaikuttaviin tekijöihin tuli selväksi, että synkän turismin kokemus on hyvin monimuotoinen ja riippuu useista vaikuttavasta tekijästä. Lennonin ja Foleyn käsitys synkästä matkailusta, johon teoriaosiossa jo puututtiin, tuntui minusta hyvin vajaalta sen rajoituessa suhteellisen tuoreisiin tapahtumiin. Näkemykseni mukaan synkkää turismia on kaikki matkailu, jossa vierailaan kohteissa, joihin liittyy tai liitetään kuolemaa, kärsimystä, kurjuutta tai muita vahvasti negatiivisia kokemuksia (Hovi 2011, 184). Tähän määrittelyyn voitaisiin mielestäni lisätä pahuuden ulottuvuus. Paikat jotka voidaan tuomita moraalisesti sekä eettisesti pahoin kuuluisivat lisätä määrittelyyn tietyin rajauksin, sillä niillä on vaikutus edellä mainittuihin tapauksiin. Pahuuden määritelmä on tietenkin kokijan itsensä tulkittavissa.

Kokijan tulkinta kohteesta on mielestäni synkässä turismissa kantava tekijä. Tähän tulkintaan vaikuttavat kokijan ennako-odotukset ja hänen motiivinsa vieraila kohteessa. Se miten vierailija ottaa vastaan kokemuksensa kohteessa, mihin hänen huomionsa kiinnittyy ja mitä kohteessa tuodaan esille lopulta määrittelevät tulkinnan. Tärkeää on myös kuinka vierailija käsittelee kokemansa synkän turismin kokemuksen vierailun aikana ja etenkin vierailun jälkeen. Se miten nämä tekijät vaikuttavat kokijaan, riippuu tulkinnasta ja kohteen konkreettisesta sisällöstä. Vaikka matkailijan alkuperäinen motiivi ei olisi synkkään turismiin liittyvä (ks. harmaan turismin tarjonta) voi hänen motiivinsa muuttua kohteessa vierailun aikana. Hyvä esimerkkinä tästä on *Body Worlds* -näyttely, joka vetää puoleensa lääketieteestä ja anatomiasta kiinnostuneita vierailijoita. Näyttelyssä vierailijan kohdatessa oikeita ihmisruumiita ja pohtiessa omaa lopullista kohtaloaan ja kehoaan koskevia kysymyksiä, voi vierailija tehdä siirtymän motiiveissaan kohti synkkää turismia. Näin ollen en koe pelkkien vetovoimatekijöiden määrittelevän synkän turismin kohteita vaan kokijan tulkinta kohteesta on merki-

tyksellinen. Jos kohde saa ihmisen ajattelemaan kuolemaa, kärsimystä, katastrofeja ja kurjuutta sekä niiden merkitystä omaan itseensä, silloin kyseessä on synkän turismin kohde.

6.3 Etiikka ja moraali

Pääosin länsimaisena ilmiönä (Hovi 2011, 183–184) synkkä turismi tarjoaa koki-joilleen sellaisia asioita, joita he eivät arkipäiväisessä elämässään joudu koke-maan. Silti moni synkän turismin kohde on hyvin suosittu matkailijoiden keskuu-nessa. Kuoleman ja kurjuuden ollessa hyvin rajoitettuja kokemuksia, niiden ai-heuttamat seuraukset eivät ole tuttuja ja niihin voidaan ajatella liittyvän mystiik-kaa. Voiko siis olla mahdollista, että matkailijat ulkoistavat nämä tuntemukset synkän turismin avulla samaistumalla katastrofien tai hirmutekojen uhreihin. Kohteissa vierailijat pyrkivät ymmärtämään menehtyneiden ja uhrien tuntemuk-sia. Ylipäänsä puhutaan tuntemuksista, joita harva tahtoisu itse henkilökohtai-sesti kokea. Voidaanko tällöin ajatella, että matkailija on hyödyntänyt sijaiskärsi-jää kokemuksensa aikaansaamiseksi? Mikä saa ihmisen kaipaamaan kurjuuden kokemuksia? Näihin kysymyksiin kaipaamme vielä vastauksia ja joista niistä voi ammentaa jatkotutkimuksille aiheita.

6.4 Muita pohdintoja

Tätä opinnäytetyötä laatiessa tutustuin moniin erilaisiin käsitteisiin aineistoa haaliessa ja sitä analysoidessa. Käsitteet olivat hyödyllisiä tätä opinnäytetyötä tehdessä helpottamalla sen aiheita käsitellessä. Useat käsitteet olivat kuitenkin hyvin syvällisiä ja monimutkaisia. Osa niistä taas herätti paljon kysymyksiä ja pohdintoja itse käsitteiden käsittelystä. Joitain näistä käsitteistä olisin halunnut liittää tähän opinnäytetyöhön, mutta niiden käsittely ei välttämättä kuulu aihe-alueeseen tai niihin perehtyminen olisi liian aikaa vievää. Näistä aiheista olisikin mahdollista tehdä useampi opinnäytetyö.

Ensimmäiseksi huomiokseni nousi aineiston haalimisen haastavuus johtuen synkän turismin moraalisesta arveluttavuudesta. Räikeimmät synkän turismin kohteet kuten onnettomuudet ja etenkin niitä seuraava yleisö, pääsevätkin pääasiassa iltapäivälehtien lööppeihin lukijoiden moraalisen päätöksen maalitauksi. On hyvinkin todennäköistä, että vierailijan kokemukset synkän turismin kohteissa käymisessä ovat joko sensaationhakuisia tai mitä yleisimmin pyritään ohittamaan aihetta kiertäen. Tämä moraalinen miinakenttä rajoittaa kohteissa kävijöiden määrää, jolloin tietenkin myös elämyksistään raportoivien matkailijoiden määrä suhteessa vähenee. Yleisestikin internetaineiston käyttäminen voi tuntua arveluttavalta etenkin yhden hengen opinnäytetyöhön tarvittaviin otoksiin. Tällöin tulee painottaa lähdekriittisyyttä sekä tarpeeksi suurta otantaa aiheista. Valitettavasti yhteisöpalveluiden käyttäjien antamasta palautteesta saadun tiedon laatu ei ole muuten kontrolloitavissa, kuin palveluntarjoajan valvonnalla ja omalla lähdekritiikillä. Aineistoa kerätessä törmäsin internetmatkapäiväkirjoihin, jotka osoittautuivat pikaisella hakukoneella suoritetulla tarkistuksella sensaatiohakuisiksi sepitykseksi.

Joillain akateemisilla tutkijoilla voi olla paremmat valmiudet aineiston keräämiseen, jolloin heidän tutkimustensa tulokset voivat olla luotettavampia. Näiden tutkimusten hyödyntäminen helpottaa huomattavasti tutkijan työtä. Kuitenkin lähdekritiikin on oltava tällöin tarkkaa toisen tutkimuksen hyödyllisyyden arvioimisessa oman tutkimuksen hyötykäyttöön. Vaikka tutkimusten lähteet ja tulokset voivatkin olla päällekkäisiä, voi tutkijan tapa käsitellä ja analysoida tuloksiaan olla ristiriitainen. Body Worlds –näyttelyä varten kerätyssä aineistossa joukossa oli yksi tutkimus, jonka aineisto ja sen tulkinta olivat päällekkäisiä tämän opinnäytetyön kanssa. Tutkimus oli tehty lääketieteen opiskelijoiden orientoitumista varten ja siinä analysoitiin Body Worlds -näyttelyssä vierailijoiden kokemuksia. Näillä maallikoiden kokemuksia näyttelystä pyrittiin orientoimaan lääketieteen opiskelijoiden humanimpaa suhtautumista potilaisiinsa. Tutkija oli saanut haltuunsa Body Worlds -näyttelyn vieraskirjan ja pystyi käyttämään suuria kontrolliryhmiä apunaan kokemusten keräämisessä. Tällaisten tietolähteiden haalinta on haastavaa tai peräti mahdotonta opiskelijalle yhtä opinnäytetyön osa-aluetta varten. Tällä kertaa onneksi jonkun muun kattava, hyvin analysoitu ja esimerkeillä sävytetty tutkimus oli loistava apu opinnäytetyötä laatiessa.

Itse opinnäytetyöhön valitut lähteet olen arvioinut riittävän luotettaviksi. Kohteisiin tutustumalla eri näkökulmista ja aineiston muodossa etukäteen antaa jonkinasteisen ennakko-odotuksen mitä kohteelta voi odottaa. Samalla arvioimalla aineistoa eri lähteiden kesken voidaan havaita laadullisia poikkeamia. Internetaineiston keräämiseen perehtyminen olisi ollut yksi asia, johon olisi pitänyt varautua paremmin.

Pohdittavaa riittää myös siinä, onko synkän turismin kohteita mahdollista kehittää. Mahdollisuuksia ovat tietenkin kokijan oikeanlaisen tulkinnan helpottaminen. Tällä tarkoittaen opastusta ja ohjeistusta, jolla ei tuotettaisi harmia kohteelle. Kokijalle tulisi tarjota neutraali kuva tapahtumista ilman poliittista väritystä tapahtumista. Tekemällä synkän turismin spektrin synkkää ääripäätä lähestyttävämmäksi voi vaarana olla kohteen autenttisuuden menetys. Kohteen asianomaiset voivat myös tuntea kohteen kaupallistamisen ja tragedian esillä olon loukkaavaksi (Kandell 2014). Synkän turismin kohteiden käsittely on vaikea moraalinen ja eettinen kysymys. Silti matkailijat matkustavat vuosi vuodelta yhä hurjempiin kohteisiin ja turistit sekä matkanjärjestäjät seuraavat trendien perässä. Voivatko turistit tällä tavalla muuttaa etiikka- ja moraalikäsitteitä matkustamalla?

Lähteet

- Ahola, Katja. & Tuuha, Taru-Sade. 2012. Synkkä Matkailu: Teemallisten tuotekokonaisuuksien kysyntä kotimaisten ja kansainvälisten matkailijoiden keskuudessa. Haaga-Helia ammattikorkeakoulu. Matkailun liikennejohdon koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
- Chanel, D. 2013. London Dungeon. 3.11.2013.
<http://www.yelp.co.uk/biz/london-dungeon-london> 3.6.2014.
- Cioppa, D. 2012. Travel Trend: Disaster Tourism. Fodor's Travel.
<http://www.fodors.com/news/travel-trend-disaster-tourism-5938.html> 3.6.2014.
- Coughlan, S. 2012. 'Dark tourism' study centre launched by university. BBC.
<http://www.bbc.co.uk/news/education-17814100>. 3.6.2014.
- Dahllof, A. & Holmbro, E. 2009. Ukraine V – Chernobyl . Devastation can be devastatingly beautiful. Travel Blog. 26.6.2009.
<http://www.travelblog.org/Europe/Ukraine/Kiev/Chernobyl/blog-420728.html> 3.6.2014.
- Dr. J. 2008. Body Worlds: Review. The Attic. 28.9.2008.
<http://attic-museumstudies.blogspot.fi/2008/09/body-worlds-review.html> 3.6.2014.
- Graham, Z. 2010. Is disaster tourism acceptable. Worldhaveyoursay.wordpress.com
<http://worldhaveyoursay.wordpress.com/2010/02/25/is-disaster-tourism-acceptable/> 3.6.2014.
- Gunther von Hagen's Körperwelten. 2014. Visitor reactions to KÖRPERWELTEN. Gunther von Hagen's Körperwelten
http://www.koerperwelten.de/fileadmin/user_upload/dokumente/Presse_Berlin/EN_13_VisitorReaction_E.pdf 3.6.2014.
- Helsingin Sanomat. 2012. Italian turmalaihan hylky houkuttelee turisteja. Helsingin sanomat. 22.1.2012.
<http://www.hs.fi/ulkomaat/a1305553884754> 11.6.2014.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja Kirjoita. Helsinki, Tammi.
- Hovi, Tuomas. 2011. Synkkä turismi. Sananjalka 53 (1), 181–195.
- Jaime B. 2013. London Dungeon. 4.5.2013.
<http://www.yelp.co.uk/biz/london-dungeon-london> 3.6.2014
- Joly, D. 2011. The Dark Tourist: Sightseeing in the World's most unlikely holiday destinations. London. Iso-Britannia. Simon & Schuster.
- Kandell, S. 2014. The Worst Day Of My Life Is Now New York's Hottest Tourist Attraction. BuzzFeed.
<http://www.buzzfeed.com/stevekandell/the-worst-day-of-my-life-is-now-new-yorks-hottest-tourist-at> 3.6.2014.
- Kauppinen, K. 2011. Viisi tuntia Tshernobyliässä. Helsingin Sanomat.
<http://www.ts.fi/teemat/matkailu/219865/Viisi+tuntia+Tshernobyliassa> 3.6.2014.
- Kiviniemi, K. 2010. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. Ikkunoita tutkimusmetodeihin II – Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylän, PS Kustannus.

- Korhiakangas, Milja. & Hautamäki, Linda. 2010. Elämyksien pimeä eksotikka: Äärikokemus. Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu. Matkailun koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
- Krystal, Yee. 2010. Review: Body Worlds. Give back my five bucks. 22.9.2010 <http://www.givemebackmyfivebucks.com/2010/09/22/review-body-worlds/> 3.6.2014.
- Lennon J. 2005. Journeys into understanding. The Guardian. <http://www.theguardian.com/travel/2005/oct/23/darktourism.observer-escapesection> 3.6.2014
- Lennon, J. & Foley, M. 2010. Dark Tourism – The Attraction of Death and Disaster. Iso-Britannia. Cengage learning EMEA.
- London Dungeon. 2014. What is the London Dungeon. Merlin Entertainments. <http://www.thedungeons.com/london/en/explore-the-dungeon/what-is-the-london-dungeon.aspx> 3.6.2014
- Moilanen, P. & Räihä, P. 2010. Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. Ikkunoita tutkimusmetodeihin II – Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä, PS Kustannus.
- Mummy Barrow. 2013. London Dungeon – A review. 21.5.2013. mummybarrow. <http://www.mummybarrow.com/london-dungeon-a-review/> 3.6.2014.
- Paukku, Timo. 2013. Ruumiita esittelevä näyttely tuplasi Heureka-kävijämäärän. Helsingin Sanomat. <http://www.hs.fi/tiede/a1363932962400> 3.6.2014.
- Phnom Penh. 2014. Choeung Ek memorial. Phnom Penh. <http://www.phnompenh.gov.kh/phnom-penh-city-choeung-ek-memorial-139.html> 3.6.2014.
- Ruuska, P. 2011. Suomalaisten matkailijoiden näkemykset ääri-ilmiöistä. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Matkailun koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
- Ryan, J. 2014. Visiting Chernobyl and Pripyat. Backpacking Travel Pages. <http://www.backpackingtravelpages.com/visiting-chernobyl-pripyat-a-backpacking-adventure/> 3.6.2014.
- Seaton, T. 2009. Purposeful Otherness: Approaches to the Management of Thanatourism. Teoksessa Sharpley, R. & Stone, P.R. 2009. The Darker Side of Travel – The Theory and Practice of Dark Tourism. Iso-Britannia. Channel View Publications, 75–108.
- Sharpley, R. 2009. Shedding Light on Dark Tourism: An Introduction. Teoksessa Sharpley, R. & Stone, P.R. 2009. The Darker Side of Travel – The Theory and Practice of Dark Tourism. Iso-Britannia. Channel View Publications. 3–22.
- SoloEast. 2014. Travel Chernobyl Day Trip. Soloeast. http://www.tripadvisor.com/Attraction_Review-g294474-d2372209-Reviews-SoloEast_Travel_Chernobyl_Day_Trip-Kiev.html 3.6.2014.
- Stone, P.R. 2009. Making Absent Death Present: Consuming Dark Tourism in Contemporary Society. Teoksessa Sharpley, R. & Stone, P.R. 2009. The Darker Side of Travel – The Theory and Practice of Dark Tourism. Iso-Britannia. Channel View Publications. 23–38.
- Stone, P.R. 2013. Dark Tourism, Heterotopias and Post-Apocalyptic Places: The Case of Chernobyl. Teoksessa White, L & Frew, E. Dark Tourism and Place Identity. Melbourne. Routledge.

- Terrorattractions. 2014. The London Dungeon: Public Reviews. Terror Attractions.
http://www.terrorattractions.co.uk/terror_attractions.php?show=22
3.6.2014.
- Tripadvisor. 2014. The London Dungeon. Tripadvisor.
http://www.tripadvisor.co.uk/Attraction_Review-g186338-d189027-Reviews-or20-The_London_Dungeon-London_England.html#REVIEWS 3.6.2014
- Urry, J. & Larsen, J. 2011. *The Tourist Gaze 3.0*. Iso-Britannia. SAGE Publications.
- Walter, T. 2004, *Body Worlds: clinical detachment and anatomical awe*. *Sociology of Health & Illness* 26 (4), 464–488.
- Young, H. 2012. Disaster tourism: how bus trips to the scene of Hurricane Katrina make profit from loss. *The Independent*.
<http://www.independent.co.uk/voices/comment/disaster-tourism-how-bus-trips-to-the-scene-of-hurricane-katrina-make-profit-from-loss-8203902.html> 3.6.2014.